

Folklór jako významný socializační prvek v regionech ČR

Lenka Hniličková

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka HNILIČKOVÁ**
Osobní číslo: **H118086**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Folklór jako významný socializační prvek
v regionech ČR**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS „Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách“ (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na vymezení základních pojmů,
- na vliv folklóru na socializaci,
- na historii folklóru,
- na folklór v různých regionech ČR (zvyky, tradice),
- na vztah folklóru k sociální pedagogice.

Součástí práce bude sociologický výzkum prováděný ve folklórním souboru Javorníček zaměřený na vliv folklóru na socializaci dětí a mládeže.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Borkovcová, M. Hřebečské zvykosloví, kroje, písně a tance. Lanškroun: Městské muzeum, 2001.

Jančář, J. Lidová kultura na Moravě. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000.

Jelínková, Z. K otázkám dětského folklóru. Praha: Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti, 1971.

Sklenář, K. Hromové klíny a hrnce trpaslíků: z pokladnice české folklorní archeologie. Praha: Set Out, 1999.

Strnad, V. Chodské perličky. Dubová Lhota: V. Strnad, 2011.

Šebela, J. Lidové zvyky a obyčeje na Českořebovsku. Česká Třebová: Městské muzeum, 1999.

Židlický, V. Kyjovsko: lidé, kroje, tradice. Brno: Atelier Židlicky, 2011.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Múhlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci – nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

.....*Lenka Huřičková*.....

Jméno, příjmení studenta

V Brně*4. 5. 2012*.....

.....*Huřičková*.....

Podpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídnou k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato práce je zaměřená na lidový folklór, na zvyky a tradice od prvopočátku až do dnešní moderní doby. Zkoumá, jak na folklór nahlíží dnešní děti, zda vůbec mají představu i povdomí o něm takovém jako je lidové bohatství. Blíže představuje dětský folklórní soubor a srovnává poznatky získané od dětí tento soubor navštěvujících s poznatky od dětí, které folklórní soubor nenavštěvují. Práce je ohlédnutím se do minulosti, ale zároveň také nahlížením do budoucnosti, prostřednictvím dětí a mladé generace, na které bude záležet, zda budou tradice a zvyky udržovány nebo ukládány v zapomnění.

Klíčová slova: folklór, tradice, zvyky, nářečí, lidové zvyklosti v různých oblastech, lidové tance, dětský folklórní soubor, folklórní festivaly, hody, kroj

ABSTRACT

This thesis is focused on folklore, customs and traditions from prime beginning to present time. It takes a look on how children of the present day see folklore and if they have any idea or knowledge about it as folk heritage. The final work takes a closer look on a children's folk group and compares notes gained by children from this group with notes made by children, who don't visit such group. This work is looking back into the past but, at the same time, looking into future through children and the generation of young people on whom it will depend whether traditions and customs will be preserved or whether they will fall into oblivion.

Keywords: folklore, traditions, customs, dialect, folk customs in different regions, folk dances, children's folk group, folk festivals, feast, national costume

Ráda bych touto cestou poděkovala panu PhDr. Miloslavu J. Zlovi, Ph.D. za odborné vedení a rady. Mé díky patří také všem respondentům, kteří se účastnili empirického šetření a bez jejich odpovědí by neexistoval výzkum, který je součástí této práce. V neposlední řadě patří můj velký dík mojí rodině, především pak моým rodičům, za jejich podporu, důvěru a trpělivost.

Motto: „Správně vidíme jen srdcem. Co je skutečné, je oči neviditelné.“

(Antoine de Saint-Exupéry)

Prohlášení, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 FOLKLÓR V PROMĚNÁCH ČASU.....	10
1.1 TRADIČNÍ ČESKÝ ROK	10
1.2 KAŽDÝ PES JINÁ VES.....	45
1.2.1 Kroj jako tradiční odívání	45
1.2.2 Lidové národní lidové a dnes	47
2 DĚLŮVÝ FOLKLÓRNÍ SOUBOR.....	49
2.1 SLOVESNÝ FOLKLÓR	49
2.2 NOSITELÉ TRADIČNÍCH TRADIC.....	50
2.3 JAVORNÍ EK.....	51
2.3.1 Historie souboru	52
2.3.2 Soubor dnes	52
3 FOLKLÓR A SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA	54
3.1 ZÁKLADNÍ POJMY	54
3.2 VLIV FOLKLÓRU NA SOCIÁLNÍ PEDAGOGII	56
II PRAKTICKÁ ČÁST	57
4 VLASTNÍ VÝZKUM	58
4.1 OTÁZKY	58
4.2 VÝZKUMNÝ VZOREK.....	58
4.2.1 členové folklórního souboru.....	59
4.2.2 členové základní školy	59
4.2.3 členové sportovního klubu	59
4.3 CÍL VÝZKUMU.....	59
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU V GRAFECH	60
ZÁVĚR	66
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	68
SEZNAM GRAFŮ	70

ÚVOD

Žijeme v přetechizované době mobilních telefonů, notebooků, iPodů, iPadů a PlayStationů, jejichž název mi musel poradit můj patnáctiletý bratr, jelikož já se v této oblasti značně neorientuji. Trávíme čas na sociálních sítích, kde s rodinou i přáteli „sdílíme“ naše myšlenky a pocity a horlivě sledujeme, kolika lidem se „líbí“ jak žijeme. Spěcháme, nemáme čas, nestíháme, a to i přesto, že si život usnadňujeme nejen různými technickými vynálezy a rychlými auty. Pojme proto, milý tenáči, na chvíli zpomalit. Vypněte mobilní telefony a ponořte se hluboko do minulosti, do doby, kdy lidé mohli žít

Tato práce je zčásti jakousi exkurzí do minulosti a provází celý rok vesnického života tak, jak lidé trávili a prožívali události během roku dle tradičních zvyklostí. Popisuje zvyky a tradice související s důležitými událostmi roku jako jsou Vánoce a Velikonoce, ale také připomíná svátky a s nimi spojené zvyky dnes nám již zcela neznámé a upadlé v zapomnění.

V druhé části práce nahlédneme do zákulisí českého folklórního souboru prostědnictvím jeho bývalé členky, tedy mě. Jakou má tento soubor historii a tradici, jakými tématy se zabývá a jak funguje dnes.

Na závěr teoretické části práce je dán prostor folklóru ve vztahu k sociální pedagogice a celkovému vlivu folklóru na socializaci, především dětí a mládeže, což bude demonstrováno právě prostědnictvím folklórního souboru.

Součástí práce je i praktická část, která je zaměřena především na děti, ve smyslu jejich povědomí o folklóru. V této části jsou vyhodnoceny a srovnávány odpovědi tří odlišných skupin respondentů, kdy všechny skupiny odpovídaly na stejné otázky, rozdíl byl pouze v zaměření skupin. Je zajímavé zjistit, jaké v domoví mají o folklóru děti přímo z folklórního souboru a jaké naopak děti s úplně jiným zaměřením. Zabývám se zde také otázkou, zda tyto děti povedou tímto směrem i svoje potomky a tím budou dále přispívat k šíření a nezapomnění folklóru.

Důvodem zájmu o tuto problematiku bylo mé osmileté působení ve folklórním souboru a tedy celkové zaujetí tímto tématem. Zajímalo mě, jak se s pokrokem doby změnilo pohlednutí budoucí generace na zvyky a tradice, tedy na folklór.

Cílem této práce je objasnit, jak dnešní děti a mládež vnímají folklór, jak pohlíží na zvyky a tradice, zjistit, jestli je dodržují a zda vůbec o nich mají povědomí.

I. TEORETICKÁ ÁST

1 FOLKLÓR V PROMĚNÁCH ČASU

V současné době se může zdát, že tradice, zejména pak lidové zvyky, rychle odcházejí ze scény běžného života. V jistém smyslu je to záležitost obecná, spojená s civilizací a Evropou. Přesto v naší zemi, která leží přímo ve středě evropského kontinentu, zůstalo množství tradičních duchovních hodnot, které mnohdy ani nevnímáme, ale čas od času přirozeně vyplynou na povrch jinak utilitárního dění. Obecně se tak děje o Vánocích i Velikonocích, ale je i taková region, kde se tradice dodržují v rámci časového rozvrhu a můžeme tak s místními lidmi shlédnout masopust, pálení čarodějnic, stavění májů, proflít kouzla, posvícení nebo hody. Je třeba připomenout, že naše nově proflívané evropanství právě na tyto hodnoty zaměřuje svou pozornost a je třeba každé země se tradicemi prezentovat. Naše povědomí o lidových zvycích není jen záležitostí proflívání vlastních tradic, ale je po léta trženo nejen z literatury a médií i prací regionálních, dnes často spojovaných s turistikou a zájmem o místní kulturu. Máme tedy výhodu, že je stále z čeho čerpat. (Langhammerová, 2008, s. 6)

1.1 Tradiční český rok

V lidové tradici se přesně nevymezují jednotlivá období roku, i když život, zejména život venkovan v minulosti, více než dnes reagoval na střídání období roku. Toto střídání bylo ve vnímání lidí volnější. Nevázalo se přímo na datum, ale volně reagovalo na danou situaci a počasí. Potencionální oporou časového průběhu byly kalendářní body většího a menšího významu. Ty významné se vázaly na církevní svátky – Vánoce, Velikonoce, letnice a další. Podle jejich významu se k nim pojily delší a kratší úseky příprav, trvající i nad týden. Méně významné svátky nebo jen připomenutí dne jména patrona se staly jakousi oporou běžného času. Strukturou, nepravidelnou sítí, do níž se zachycovaly životní zkušenosti, úkony a děje. A tak se například dovídáme, že na svatého Jiří vylézají hadi a čert, v létě na svatého Víta oplnoci svítá, Vavinec znamená první podzimec a na Tomáše Jindřicha zima spadla z proudu. Nehledě k radám, kdy se co má dělat, typu o svatou Markytu hodila srp do flita. Třeba pranostik byla dlouhá řada a v současnosti se dají složit do celoročního hospodářského kalendáře, který ilustruje ono střídání ročních dob. Avšak v uvažování našich, hlavně venkovských předků, byly jiné tendence a cíle, než je časový pořádek. Signalizovaly starost o sám život, sledovaly jeho úspěchy, průběh, zajímala je nejbližší budoucnost. V každé části roku se na tyto hodnoty nahlíží jinak. (Langhammerová, 2008, s. 7-8)

Zvyky a tradice se liší jak v různých regionech, tak i podle roční doby, jak vyplývá z předchozího textu. V každém regionu i oblasti se může lišit název zvyklostí i jejich samotný průběh. Na následujících stránkách bude nastíneno několik zvyklostí a svátků slavených odedávna a rozdílných dle ročních období.

Jarní přípravy

Za hlavní svátky jara jsou považovány Velikonoce. Bezpochyby je to nejvýznamnější svátek a to nejen na jaře, ale troufám si říci, že Velikonoce jsou hlavní svátky celého roku, nejvýznamnější svátky křesťanské. S Velikonocemi ale také souvisí dlouhá doba před nimi a s tím spojené přípravy na tuto velkou událost roku. Navzdory tomu, ale jaro skýtá nepočet svátků a tradic slavených a dodržovaných uhlodáváných dob, jen o nich není takové povědomí a lidé, kteří přímo neflují v místech, kde se tyto svátky dodržují, o nich často nikdy nemuseli slyšet.

Příslib o v dnešní době známe tzv. příslib jako novoroční předsevzetí. Příslib je zájmem do tradic jara navzdory tomu, že probíhá v zimě a to proto, že motivy jara nacházíme jako příslib – jistně budoucnosti v předzvyku s celoroční platností. V dřívějších dobách měl také příslib formu různých rituálů a úkonů, například lidé chodili na tzv. drůbež do sad, kde kladli ke kořením stromů skořápky a kosti od slavnostní večeře a věřili v budoucí úrodu ovoce. Ve středních věcích a na jihozápadní Moravě zase děti chodily koledovat na Nový rok s tzv. koledním proutkem (v tvíku ozdobenou papírky a sušenými plody). Masopustní oslavy se také liší v různých oblastech různými maskami a maskáradami, například jihozápadní Morava má masky s podtextem plodnosti a probíhá zde rituál pro zajištění dostatku ryb v rybníku. Na Hlinecku se masky objímají a válejí po zemi. Příslib tedy má být příslibem lepších zítka.

Hromnice o svátek připadající na 2. února. Dle data by se tedy mohlo zdát, že tento svátek je započítán za azený a měl by spadat do zimních zvyklostí. Hromnice jsou ale stejně jako příslib motivovány do budoucnosti a proto patří do jarních zvyklostí. Je to spojeno zejména se svátkem únorových a březnových svatek, kterým je často připisována síla pomáhat přirodu ke znovuzrození, otevírat dveře slunci, teplu a budoucí úrodu. Název Hromnice se traduje od dávné minulosti, kdy si lidé spojovali hrom a hromobití s dřevěnými body flivota

spojenými s boží přítomností. Podle starého zvyku se na Hromnice nesmělo nic říci ani začít, jelikož jehla prý přitahovala blesky.

Svatý Blahoslav 3. únorového dne chodívali koledníci jifi ve 14. století, jak jsou zaznamenány písemné doklady z 14. století. Na moravském Slovácku byl tento den pro koledníky přelidštěností k přelidštěnosti. Ještě poměrně nedávno, kdy chlapci chodívali po staveních, přelidštěnost měly oblečené koledníčky z papíru, dostávali koledu a prozpěvovali. Tato koled měla spíše smysl náborové akce dříve do koly, jelikož hospodářství mělo k této instituci značnou nedůvěru a raději dříve posílali na pastvu i k výkonu jiných domácích prací, nežli do koly se vzdávat.

Svatá Dorota 6. února oslavoval patronku květinářky a zahradníka, která byla pro svou křesťanskou víru odsouzena k smrti. Po vesnicích, zejména v jihovýchodních částech a na jihovýchodní Moravě, chodívaly přelidštěnosti, které v jednoduché hře a hlavně s velkou vážností přelidštěnosti utrpení nebohé svatice. Později se stalo toto *chození s Dorotou* záležitostí mládeže i dětí, které za sehrání hry dostávaly různé dárky. Opět se tedy koledovalo. Přelidštěnost byla v lidovém podání různě zkomolená, což nikomu nevadilo, protože z vážnosti hry se záhy stala nová zábava, přelidštěnost k osvětlení jinak stále ještě přelidštěných zimních dnů. (Toufar, 2004, s. 55)

Svatý Matěj 6. února oslavoval svatého Matěje, oblíbeného svatce a patrona české i evropské církevní tradice, patří bezpochyby mezi nejvýznamnější mezníky přelidštěnosti. Přelidštěnost na 24. února. Svatý Matěj je považován za patrona tesaře, stavbaře a kováře i za ochránce budoucí úrody, zejména pak ovocného stromoví a ovoce v únoru, proto dříve chodili hospodářství i se svými dětmi do sad, kde trápili se stromy a odříkávali modlitby a říkanky ke svatému Matěji s prosbou o ochranu stromů před jarními mrazy a za bohatou sklizeň ovoce. Svátek se zapsal do paměti přelidštěností po udání prvních poutí v roce, mezi nimiž vyniká pražská **Matějská pouť**, která je pořádána jifi od roku 1595. Ta byla kdysi skutečným putováním farníků ke kostelu sv. Matěje v den svátku jeho patrona, ale v průběhu staletí se rozvinula do celopražské jarní zábavy. Matějská pouť, dříve jako lidová slavnost, trvala několik týdnů a měla nejvýznamnější rozkvět v meziválečném období, kdy se zde nacházely tradiční stánky a atrakce. Druhá polovina století však i do této nevinné tradiční zábavy vnesla

nový po ádek, tak jako do jiných slavností a vn j-í zásahy zp sobily, fle pou se stala pou ze civilní záležitostí bez zbytk církevní vazby.

Svatý eho ó svátek, který se p ipisuje datu 21. b ezna, tedy dnu, kdy podle kalendá e za íná jaro. Svátek svatého eho e I. Velikého byl jakousi generálkou na blížící se Veli-konoce. Zejména pro koledníky. Podle starého zvyku obcházeli stavení kanto i se svými fláky na tzv. *eho skou koledu* neboli *eho ské vora ky*. Na sklonku 18. století zapsal písmák Jan Franti-ek Vavák, fle v Polabí se chlapci zdobili barevnými pentlemi, v rukou m li hole a ko-e a obcházeli jednotlivá stavení. Dostávali jídlo i drobné mince „pro pana u itele na inkoustě. U každého stavení se zastavili a p ed hospodá em a hospodyní spustili na pokyn kantora p knou rýmovanou koledu. Podle patrn nejstar-í dochované písemné zprávy z roku 1557 z Jáchymova si fláci o eho ské koled ili obch zce oblékali kabátce, p es n navlékli ko-ile a k opask m zav -ovali r zné ozdoby. Pozd ji si n kte í oblékali od v p ipomínající uniformu, na hlavách m li papírové epice a s d ev nými me i v ruce se v ase koledy stávali *eho skými vojáky*. Pr vod n kdy ohla-oval bubeník, za nímfl -el nejstar-í flák nebo kantor p evle ený za svatého eho e. M l na hlav papírovou biskup-skou epici a v ruce berlu. And lé nesli ko-íky na vykoledované jídlo a r zné dal-í drob-ností. (Toufar, 2004, s. 71 a 73)

Velikonoce ó v na-em slavení Velikonoc se proluly dv tradice, které ur ují jejich cha-akter: oslava jara jako obnoveného flivota p írody tradovaná z dob p edk es anských a k es anský p íb h o smrti a tajemném zmrtevýchvstání Ježí-e Nazaretského. K es anství ur ilo duchovní charakter a rytmus oslav Velikonoc, ale starý kult zem a pohanské jarní oslavy p enesly do velikono ních ob ad a zvyk smyslovost a magické prvky prosperity a ochrany. V pam ti lidí byly ulofeny tak hluboko, fle ani po dlouhých staletích se je církvi nezda ilo vyko enit. (Motlová, 2010, s. 23) Co se tý e zvyk , jsou zde nastín ny z pohledu k es anské tradice.

Velikonoce jsou samostatným blokem zvyk trvajícím osm týdn a spadajícím do období mezi b eznem a dubnem. Tato doba zahrnuje -est týdn postu jako doby p íprav, a pak vlastní velikono ní svátky, zahrnující pa-íjový a po n m velikono ní týden. Den p ipomínající zmrtevýchvstání Krista a p ede-lou Velkou noc je d vodem k samotným oslavám. Tento svátek, dnes známý jako Boffí hod velikono ní, se v p esném datu každý rok m ní a p ipadá tak pokaždé na jiné datum. Doba tzv. **p stu** p ipomíná minulá dlouhá staletí, kdy

bohoslužba lidí usmířovala katolická církev a ke esanství obecně. Je to doba, kdy se lidé připravují jak duchovně, tak i hmotně na nejvýznamnější kapitolu církevních dějin – totiž na Kristovo umučení a následné zmrtvýchvstání. Postní doba začíná **Popeleční stědou**, což je den, který následuje po **Masopustním úterý**. Jsou to tedy dva po sobě následující protichůdná období – masopustu a postu. Popeleční stěda nese svůj název podle toho, že lidé dříve přicházeli a dodnes včasněji přicházejí ve stědu ráno do kostela k přijetí, tzv. popelce neboli křížku vyznačeném popelem na čele. Podle lidové tradice měl v kostele popelný popel přinést bohatou úrodu.

Do –esti týdnů postu spadají postní neděle, které jsou různě pojmenovány, a ke kterým se váží zvyky a tradice. První postní neděle tzv. **Pučalka** je pojmenována dle zasazení do doby předjarní, času pučení a rašení. Pučalka je tradiční jídlo, které se v tomto čase pojídalo. Je to pokrm z napučeného hrachu, jelikož lidé v dřívějších dobách neměli v době předjarní mnoho různých potravin a zásoby jim docházely. První postní neděle má však v různých oblastech různá označení, například neděle černá, podle černých –at, které ženy začaly nosit při příchodu postu, ve stědu české oblasti, na Berounsku, Hořovicku, Křivoklátsku a Rakovnicku se této neděli říkalo Liščí, podle zvyku pečeni preclík s mákem a solí a v –ení jich na vrbové proutky do zahrady pro děti, jako dárek od lišky, která běhla kolem.

Druhá postní neděle se nazývá neděle **Prahlá** a její název je opět odvozen od jarního pokrmu, který byl běžný v našich krajích již od stědovku, zvaném praflmo. Pokrm je složen z napučených opraštěných a ochucených zrn obilí. Tyto postní neděle v sobě nesou skutečné ohlasy dávných zvyků a zvyků.

Název této postní neděle je pak odvozen od nutného předvelikonočního úklidu. **Kýchavná** neděle je také spjata se zdravím a s prosbami o odvrácení nemocí a kýchání.

Další tři postní neděle, které jsou v kalendáři blíže k Velikonocům, přináší již jasně dochovávané zvyky. Čtvrtá postní neděle je **Druflebná** a její název je spjat se slovy drufba, druflika, druflebnost a dává se do této souvislosti proto, že na Druflebnou neděli chodívali drufbové zvát na budoucí svatbu. Druflebnou neděli se uzavírá první, méně známá část postního období. Dva poslední neděle jsou pak svými zvyky více známé a dodržované ještě během 19. století, a mnohé z nich, byť ve zjednodušené nebo obnovené podobě, trvají dodnes. (Langhammerová, 2008, s. 19)

Smrtná neděle je dva týdny před Velikonocemi a její název je podle rituálu vynášení smrti neboli zimy ze vsi. Tento tradiční rituál lze zařadit mezi jeden z nejstarších u nás. Ve stě-

dov ku to byl zvyk velmi dlefitý a posléze v tradici zakořenil. V dobov ztvárnění form tento zvyk přetrval až do 19. století, zcela výjimečně až do současnosti. Samotný zvyk spočíval v tom, že svobodná dívka zhotovila symbolickou figurínu vyjadřující svým vzezřením smrt (obnošené šaty, bílá a černá barva) a po obchůzce vsi ji vynesla za dle dnu a spálila ji hodila do ohně. Smrtholka, Morena, Morana či Morana jak se jí tehdy říkalo, tak odplula a odnesla s sebou symbolicky kruté období v podobě zimy. Vynášení smrti se v letech jich po řadu generací nekoná, pouze na Trutnovsku v obci Suchovrůtice vynáší smrt dodnes a to nejen dívky, ale všemi generacemi a rituál je umocněn tradicemi říkankami. Na Moravě, například na Pevrovsku se také dosud místy tato tradice dodržuje. Jako protiklad vynášení smrti se do obcí vnašelo léto (lito, letecko, májček). Byl to zelený stromek, který je symbolem života, ovášený barevnými stuflkami a jinými dekoracemi představujícími život a plodnost. Červená barva byla výrazem života obecně, proto se i Velikonoce někde nazývaly červené svátky. V některých krajích se zvyky Smrtné nedle uchovaly až do 20. století a pak bylo obvyklé, že se vynechala první část obchůzky a konala se pouze obchůzka se stromkem neboli májčkem. Dodnes se v oblasti jiřních letch a na Sobslavsku koleduje s malou panenkou. V první polovině 20. století se zachovával zvyk chození se stromkem na Brněnsku, na Hané a Hodonínsku. Na Horácku se udržoval podobný zvyk v jistých obcích. V některých moravských regionech, například na Pevrovsku, se zvyk udržel dosud. Dívka zde chodí makovat ve značném počtu obcí a všude je májček trochu jiný. V letech se tento zvyk zachoval až do poloviny minulého století v Podkrkonoší, v okolí Lázní Běláhořadu.

Zvyk vynášení Smrti neboli Moreny má své krajové odlišnosti. Ve Slezsku vyrábějí Morenu z došky, na hlavu jí dají bílý šátek, do týla uváží dva lněné copy, oblečou ji do muflské košile a tiskly i sukňopárou červenou nebo zelenou zástrou. Na hlavu jí dají venec s pentlemi. Na Jiřínsku praporek nese Morenu k lesu, kde jí svlečou šaty a roztrhají je. Mezitím chlapci useknou májček a nesou ho zpět místo Moreny do dle dny. V okolí Záběhu a na Tumpersku se Morena nastrojí do pkných šat, u lesa za dle dnu se odstrojí a došek se spálí. Do šat se obleče dívka, kterému se říká *Léto* nebo *Andla*. Chlapci v lese utnou májček, dají ho *Létu* do ruky a přivádí ho zpět do dle dny namísto Moreny. *Léto* se cestou vředy po dvou krocích zatočí. Na Kroměfsku ráno chodí děti s *májem* nebo s *borkem* a odpoledne dívka se *smrťó*. Za dle dnu ji hodí do *dola* a zalijí zelnou vodou, kterou nese jedno dívka v putýnce. Na západní Moravě dívka chodí se *smrtholkou* (smrček ovášený vejčumky nebo neky a vneky ze seky a hadérek), na vršku je panenka

z hader. Na Hané je *smrt* dutá dýn s vykrojenýma ořechy, v níž hoří svíce. Před veškerou jídelní jídelnou nesou na plachtě za dýnu a vhodí ji do vody. (Třápková, 2009, s. 33)

Vlastnímu velikonočnímu vzkříšení Krista, v noci ze soboty na neděli, předchází závěrečná doba postu – svatý nebo též pášijový týden. Uvozuje ho **Kvtná** neděle, připomínající slavný vjezd Krista do Jeruzaléma, dále pak mystérium posledních dnů Kristova pozemského života s vrcholem tří závěrečných dnů – Zeleného čtvrťka, Velkého pátku a Bílé soboty, která vrcholí slavností Vzkříšení a následnými velikonočními hody. (Langhammerová, 2008, s. 23) Pátá a poslední postní neděle je tedy **Kvtná** neboli **Palmová**. V lidových tradicích Kvtné neděle jsou zajímavým sepojitím tradice a víry květonedelní kytice, někdy zvané palmy. Ty byly v antice symbolem vítězství a palmovými listy byl vítán i Ježíš před jízdou do Jeruzaléma. Ve Slezsku se zvanou tradiční palmy, v jihozápadních oblastech jsou to beraní, na moravské vysočině se vázala ráhna a podélné objemné svazky kytic. Z jiných krajů Vysočiny se zachovaly menší objekty zvané kořata a na Plzeňsku malá kořátka, na Klatovsku vznikla malebná kytice z napuštěných větviček se střípkami, které se zde používají dodnes. Tradice svícení kořetek zůstává u nás v místech katolických dodnes a ti na Kvtnou neděli chodí do kostela na posvěcení kytic a proutek kořetek. Na venkově se místy stále drží tradice ponechat proutek na předkuchy domu před poštěm. Ve středních částech na Křivoklátsku bývalo také zvykem péct na Kvtnou neděli drobné pečivo, kterému se říkalo *boffí dárky* a měly různé tvary, hlavně ptáky, což mělo svůj symbolický význam vracení se stěhovavých ptáků jako znamení brzkého jara.

V druhé polovině svatého týdne se často cituje zrada Jidáše a Kristovo utrpení. V různých místech Evropy, v českých krajích, se od středověku konají představení o umučení Pána – tzv. pášijové hry. V současné době náboženské svobody tyto tradice opět u nás obživají. Známé jsou obnovené hry v jihozápadních Hořicích, ve fýřáru nad Sázavou a v Praze.

Hlavní dny před velikonočními hody začínají **Čarodou stědou**, též zvanou **sazometná**, tedy dnem, kdy dle Písma udal Jidáš Kristus velebný z m. Podle tradice by se na sebe v tento den lidé neměli „čarodit“ a být nepřátelští, aby jim toto nestalo po celý příští rok. Zvykem bylo v tento den vařít k jídlu ořechy nebo hrách.

Dalším dnem je **Zelený čtvrtek**. Je mnoho dohadů, jak tento název vznikl, nejprve se dlouho vysvětloval v souvislosti se zelením jara a požíváním pokrmů ze zelených rostlin. V poslední době se však objevilo nové vysvětlení tohoto názvu a to, že název vznikl přetvořením staroněmeckého označení z pravostranného „grün“ – zelený.

S touto záměnou se název svátku přenesl z neminy do e-tiny, takže z povodního „tvrtku“ ná k ů se i v české tradici ustálil název Zelený čtvrtek. Připomínají se zde biblické události, podle nichž se na Zelený čtvrtek připomíná Poslední večeře Páně. V lidových tradicích je na Zelený čtvrtek tradiční ztvárnění Jidášovy zraedy ve formě chlapeckých her, kde se v obchůzkách s doprovodnými veršky cituje Jidášova vrolomnost. Tradiční je také pojídání obilného pečiva tzv. jidáškové malých pletenců, které se tvoří ve tvaru provazu, na němž se Jidášob sil. V duchu domácí tradice se jidášky potírají medem pro zajištění zdraví. K jídlu se nejčastěji podávala okrošková polévka a kyselá omáčka s natvrdo vařenými a nakrájenými vejci. Základem tradiční velikonoční kuchyně v tento den bývaly lístky mladé kopřivy, špenát, mladý hlávkový salát, edkvičky, jemná karotka, libeček, petrželka a pažitka. Jedině tak si totiž člověk mohl uchovat zaručené zdraví po celý další rok. Od Zeleného čtvrtku až do Bílé soboty se také konají chlapecké obchůzky, kdy v kostelech nezvoní zvonky, ale klapají se dřevěnými klapkami. Připomínají poslední sobotní obchůzku, která se dostávávala „hrkáčům“ odměnou výslužkou o tradiční syrová vejčková, dnes i různé sladkosti a peníze. (Langhammerová, 2008, s. 29) Jinde se Jidášpálí v podobě slaměné makary, toto se dodnes dodrhuje v obcích kolem Vysokého Mýta, vechách a na Moravě se může setkat s dochovanými klapkami a ehtkami, které byly zdrojem rámu a plození hluku ve vypjatých momentech tradičního zvykosloví. V tento den se také prováděla ořista jak tla (lidé vycházeli brzy zrána ven a omývali se rosou i vodou), tak i domu a dvoru, mnohdy se bílila celá stavení.

Nejvýznamnějším dnem Velikonoc je pak následující **Velký pátek**. V tento posvátný a křesťanský připsaný dodrhuovaný postní den se na venkově udržovaly i zvyky ryze pověrného a pozemského rázu. Je známo, že lidová tradice právě na mimořádné dny připisuje i významné rituály starší, které se vztahují do posvátného času v úmlu násobí a flehnají novou duchovní silou. Velký pátek je jedním z nich, ve zvycích prolutý jak křesťanskou vírou, tak zdu d nou pověrnou magií. (Langhammerová, 2008, s. 31). Významným flivlem země je voda, které se připisuje fyzická i duchovní síla, a proto se stala přirozeným lánkem českých velikonočních zvyků. Na Velký pátek ráno se lidé chodívali omývat k vodním tokům pro zdraví, sílu a svěst. Velikonoční voda se také nabírá do nádob, nosí domů a myje se v ní nářadí na mísení a pečení chleba neboli boffídar. Podle tradičních zvyků zde má své místo také oheň, který se podle dávné tradice uhasíná a v tento den znovu vykesává a nově zapaluje. Toto symbolizuje nově vzniklý flivot. Podle tradice se na Velký pátek otevírala země a vydávala své skryté poklady. Lidé se proto vydávali

do míst, o nichž se tradovalo, že jsou na nich poklady ukryté a za pomocí rituálů doufali v otevření skal. V tento den se dodržoval obzvlášť pšný pšst, kdy se jedl hlavně chléb a někdy i sýr. Za celý den připilo na stole pouze jedno prosté jídlo, kterým zpravidla byla hustá polévka s brambory.

Posledním postním dnem je **Bílá sobota**. Hlavním a prastarým obřadem Bílé soboty je křesť. V tento den se křtili noví členové církve, kteří se oblékali do bílého roucha odtud název Bílá sobota. V současnosti se tento velikonoční obřad do kostelů znovu vrací a na Bílou sobotu jsou společně křtíni tzv. katechumeni o dospělí uchazeči o křesť. Dále se dle lidové tradice v kostelech na Bílou sobotu pálí ratolesti z Květné neděle a tento svatý popel je pak používán při obřadu Popeleňní stědy následujícího roku. Podle pradávnejší tradice se také na Bílou sobotu v kostelech vykřesává oheň uhařený na Velký pátek a zapaluje se jím tzv. pa-kál o velikonoční svíce, symbol vzkříšeného Krista. Z náboženského hlediska je právě Ježíšovo vzkříšení hlavním bodem víry křesťanů ve Spasitele, který překonal fyzické zákony světa a v noci ze soboty na neděli vstal z mrtvých. Od toho tradovaný název Velká noc a Velikonoce. (Langhammerová, 2004, s. 86 - 88) Stále platila doba postu, na Bílou sobotu se pekly vdolky a po nich chléb, hlavním chodem bývala nádivka a nesměl chybět dozlátová upečený mazanec, který se až do 18. století připravoval bez cukru a s masem a mazal se tvarohem odtud název mazanec. Křtímto tradičním pokrmem se později přidala velikonoční vlnec, perníky a další sladké pečivo.

V české tradici se motiv vzkříšení Krista umocňoval slavnostmi v kostele stejné zvané Vzkříšení. Tato slavnost je nejen církevní, ale hlavně lidová a v minulosti dlouho očekávaná, připravovaná a prováděná celou obcí. Součástí oslav je také průvod v úlicích kolem kostela. Touto slavností končí post a začínají hlavní svátky.

Boží hod velikonoční je z pohledu zvyků méně výrazný. Přichází po Velké noci a může být také nazýván **Velká neděle**. Je to den pokojného slavení a užívaní připravených hodnot. V některých krajích, například ve Slezsku, se zachoval a dodnes se obnovuje zvyk objíždět pole s račícím osením na koních v flehrajícím průvodu. Velikonoční jízdy se zachovaly i v sousední Lufici. Základem tradičních velikonočních pokrmů byla vejce. Při nejjednodušší úpravě se smažila s větším množstvím nakrájené slaniny a před podáváním se posypala nasekanými kopřivami, pažitkou a mladou cibulovou natí, protože zelené bylinky a rostliny jsou dominantou tradiční velikonoční kuchyně.

K Velikonocům také patří i doba reálných příprav, do kterých spadá uklidit dům a připravit pokrmy, mezi nimiž bylo důležitě pečivo. Slovanská tradice velikonočních chlebů má u nás prostou formu velikonočních bochánek, známých pod názvem mazanců, které dodnes patří k hlavnímu pečivu Velikonoců. České tradiční pečivo bývá z kynutého těsta, obrazně připomínajícím svým kynutím a nabývajícím objemem nabývání hodnot. Vedle klasických mazanců to bývaly i zcela osobité a krajově rozdílné pekařské výrobky, například již zmíněné jidáky a různě tvarované drobné pečivo, kterému se dříve připisoval magický význam. Do tradičních velikonočních pokrmů také spadá pi-kotový beránek, dříve brán jako obtnutý masitý pokrm. V každém kraji patří mezi oblíbené jídlo velikonoční nádivka, což je masitý nákyp s kořením a množstvím nasekaných mladých kopřiv. Tento velikonoční pokrm se v mnoha domácnostech připravuje dodnes. Ke slavnostnímu vyznění Velikonoců patří také odívání. Dříve se kladl důraz na barvy, odívání bylo sváteční, často nové. Výraznějším barevným laděním se dozdělo zejména na Chodsku, kdy převládala hlavně červená barva, oproti zelené a fialové v době přelomu. Dodnes se takovému oblečení říká boříhodové.

Lidová tradice se vrací k projevům jarního veselí prostřednictvím **pomlázky** neboli velikonoční koledy, konané na **Velikonoční pondělí** zvaného též **ervené**. Pomlázka zahrnuje chození po domech, veršovaná přání, polévání vodou a lehání zelenými pruty, které přináší pomlazení a odtud název pomlázka. Konání tohoto zakořeněného zvyku, již z konce 14. století, se navzdory civilizačnímu pokroku minulého století přetrvávalo dodnes a to nejen v prosté venkově, ale i ve velkých městech. Dodnes chlapci a muflí dovedou uplést pomlázku z vrbových prutů a připravují je i jako zboží k předvelikonočnímu prodeji ve městech. Běžné koledování se dodržuje prakticky po celé republice. Někde se tradiční pomlázka ovlivňuje poléváním vodou a postikováním voavkou, což jsou zvyky dříve udržované více na východním území i na Slovensku. Rozdíly v udržování zvyků jsou na vesnicích a ve městech. Stále se drží zvyk obdarovávání vejci. Vajíčko jakožto symbol života by mělo být plné a nabarvené, tradiční je červená barva a odtud také vznikl název **kraslice**, odvozený od staročeského krásný, červený. Kraslice se liší krajově i dobou. Klasické červené kraslice, zdobené jednoduchým bílým vzorem se dodnes zachovávají v jižní a západní oblasti, například na Chodsku. Nejsložitější vzory se dodnes tvoří zejména na Slovácku. V horských oblastech Moravy a na Valašsku a Horácku se zachovávají staré vzory na motivy slunce, lidských postav a ptáků. Naproti tomu vajíčka z nich zobrazují skromné děje lásky, přání i motiv náboženských. Technika vy-

a dívky pletly v neky z kvítí, k tomu zpívaly a společně tančili a hráli hry. Do současné doby se z této tradice zachovaly pouze nepatrné zlomky, avšak jsou zachyceny ve sbírkách lidových písní a říkadel a v současné době slouží jako podklad pro scénickou folklórní tvorbu. Zajímavé jsou pozstatky některých pasteveckých zvyků, které vývojem získaly výpravnou podobu a přetrvaly po staletí, jako například rituály konané na přechodu jara a léta, tzv. slavnosti králů a královen, přivodň hry pasteveckých dětí a mládeže.

Svatý Jiří tento svátek spadá na 24. dubna. Je to rytíř prvních křesťanů a jako drakobijec je zobrazován s drakem. V české tradici byl tento patron uctíván již v době přemyslovců a byly mu zasvěcovány první kostely. Jeho vyobrazení můžeme nalézt i v lidovém výtvarném umění, na obrázcích malovaných na skle i jako keramické výrobky. Od svátku sv. Jiří začínala pastva, často provázená slavností vyvádění dobytka na pastviny. Například na úmoravě přivádění dobytka z chlévů na pastviny zdobívali hospodáři jednotlivé kusy oší nebo alespoň vedoucí z nich oší s pentlemi. Zásadně se používala červená barva pentlí. Stará pověra totiž říkala, že červená barva ochrání před ušknutím. V Podmoklech dodržovali tradici dát ve svátek sv. Jiří dobytku do krmení diviznu, aby krávy dobře dojily. (Toufar, 2004, s. 176) Na svatého Jiří však čekaly na hospodáře i další povinnosti. Jednak museli odvádět vrchnosti první dávky a také kolektivně obcházeli hranice pozemků a tak potvrzovali jejich vlastnictví. Doprovázeli je i malí chlapci, a pro ty to nebýval právě radostný den. Od svých tatíků totiž dostávali „na pamětnou“ výprask, aby si pamatovali, kde jsou mezníky polí jejich otců. (Motlová, 2010, s. 61)

Májové obřady - se slavily na svátek svatých Filipa a Jakuba, který do 19. století tradičně připadal na 1. května. Tomuto svátku předchází **filipojakubská noc**. Tento svátek pochází již z dob keltů, kteří přišli do přelomu letopočtu na českém území a v našich zvycích zůstala i sada motivů z jejich duchovního života. Tato noc, tedy 30. dubna, byla pro keltský národ velice významná. Svátek se nazýval *Baltaine* a byl to magický svátek ohně a plodnosti. Tento starý přivodně keltský zvyk se dochoval dodnes a v dnešní době jej známe jako **pálení arůd jnic**. Tento starý zvyk se na mnoha místech našeho území slaví v poměrně přivodně podobě, kdy hlavní dominantou svátku je oheň. Lidé jej stejně jako dříve přivodně zapalují kůata a metají je do vzduchu a oheňelé kousky si nosí domů pro ochranu obydlí. Velké vatry se zapalují na tradici vybraných místech a někde se na vrcholu hranice vztyčují i flenská figurína. V místech, kde je tato tradice přivodně, jako

například ve městech, dnes tento svátek slaví v podobě pozemné podob jako prázdninové masky v tradičním karnevalu. Zvyk tak dostává naprosto jinou atmosféru oproti tradičnímu pojetí májových obřadů v podobě ohňů za ztichlé noci.

Mezi další významné zvyky májových obřadů patří **stavění máje**. Tento zvyk spadá stejně jako pálení ohňů na noc před prvním májem a na mnoha místech u nás se udržel v různých podobách dodnes. Věchách se staví o filipojakubské noci, na Moravě mnohdy až v létě o Svatodušních svátcích nebo o hodech. Tento zvyk se táhne již mnoha staletími a měl také svůj vývoj. Podle starší tradice se májky stavěly po celé vesnici. Uprostřed vsi stál velký máj a další, menší májky, stavěli chlapci v noci svým dívkám před okno. Kvůli tomuto zvyku byla kácena spousta stromků, a proto byla na konci 18. století vedena ze strany státu ekologická kampaň, ale přesto se zvyk nepodařilo zcela zmnit. Ještě v dnešní době máme kromě velkých májů, najít i malé májky před domy. Tradice velkých májů uprostřed návsi velice silně přetrvala dodnes.

O významu zvyku je řada odborných pojednání a vdeckých úvah. Přesto lze toto stanovit jeho pravý význam. Je však zřejmé, že máj je objekt pozitivního významu, symbol životnosti, jeho ochrany a růstu. Pod májem se tančí, zpívá, májovými zvyky vládnou mladí, svobodní lidé. Věchny tyto zvyky a objekty různými cestami vyjadřují životní radost a optimismus. Stavění májů podobně jako pálení ohňů patří k velmi starým obřadům a jejich obecný smysl lze připsat zasuté předkřesťanské magii, skryté symbolice růstu, plodnosti a zjevně i materiálním obtemtčtím v kovitých potřebách lidstva. K tradici stavění máje filipojakubské noci se obecně drží různé místní zvyky a zvyklosti. Přede vším je ctít každé obce, aby pracovní postavený máj zůstal do rána stát. Až dodnes praktikované je krádeň nebo podtínání máje, což konají hlavně muži ze sousední vsi, a je skutečnou pohromou, když se máj neuhlídá. Je tedy běžné, že se u májky bdí celou noc a hlídá se. Rozšířenou formou zábavy v noci, kdy se hlídají máje, je tzv. *vylévání cestíček*, zvyk chápající se svéráznou milostnou tematikou. Vyhašeným vápnem rozpuštěným ve vodě se vylévají cestíčky mezi domy milenců, na vrata jejich domů se vápnem malují srdce a nápisy se jmény dvojic. V 19. a ještě poátkem 20. století bylo zvykem vítat máj zpěvem, tancem a zábavou pod májím. Zmíněné zvyky obecně směřovaly k radostnému vyznění dne i nastupujícího měsíce lásky. (Langhammerová, 2008, s. 47–49)

K měsíci máji neodmyslitelně patří také tradice polibku pod rozkvetlým stromem. Tato tradice se vztahuje také daleko do minulosti a jejím patronem se zasloufěn stal básník Karel Hynek Mácha. V Praze chodí mladí lidé o prvomájové noci k jeho soše na Petíně,

kde se zpívá a hraje a nechybí tradiční polibky. Ke studentským zábavám a tradici patří také **májáles** neboli májové slavnosti, které mají v těchto tradicích od dob národního obrození a dodnes jsou záležitostí hlavně vysoko-kolské mládeže. Jsou to bujaré oslavy nastupujícího měsíce lásky. Tento zvyk má také spojitost s májovými obřady v jejich prapůvodním provedení. V lidském rodu jsou nositelkami životních hodnot dívka o panny. Tradiční společnost je v podstatě tradice potěbovala jako oistný element, tedy je potěbovanou formou hájí jako vestálky jara o družice. Tyto motivy jsou na našem území starší než slovanské, například v keltském kultu hrály panny důležitou roli jako nedotknutelné posvátné bytosti. Podobné motivy lze vyhledat i z českých pověstí. V květnu se dodnes v kostelech konají **májové pobožnosti**. Dívčí lidé vyjadřovali svoji touhu a náklonnost také tradičními kroji, které mladé lidi generace vymezuje. Zahrnovaly nošení květin jako součástí kroje a darování nejrozličnějších pozorností jako například vyšívaným šátkem. V lidové tradici dále dominují stále se vyskytující milostné písně, dodnes známé například na Chodsku, v jihozápadním kraji i na Slovácku. (Langhammerová, 2008, s. 49)

Letní práce

Na první pohled by se mohlo zdát, že toto roční období v sobě neskrývá mnoho svátků spojených s lidovou tradicí. Opak je ale pravdou. Léto je bohaté nejen na úrodu a dary úrody, které byly pro lid v minulosti vymodlené a vyprošované u svatce jara, ale v této roční době je ukryto nespočet svátků a slavností a svatci této doby měli pro vesnický lid velký význam. Některé z těchto tradic přetrvaly dodnes a jiné zanikly v průběhu času.

Prosby o jsou součástí lidových obřadů na prahu léta. Prosby za úrodu, zdraví, sílu, sklizeň, symbolické očištění osob, domů, hospodářství. Tyto veličiny se propojují do prázdnin vzájemně se prostupujícího života lidí a živé přírody, obraz čistě lásky v nesčetných folklorních projevech, v atributech oděvu, ve zvycích obecně dodržovaných i intimních praktikách milostného zasnouvaní, zakódovaných veršů a odpovědí. (Langhammerová, 2008, s. 51) **Boží tělo** je slavnost konaná na počátku léta, která přetrvala do dnešní doby, přičemž získala podobu lidového obřadu. Hlavním aktérem obřadu je hostie představující Kristovo tělo a s ní kráčí kněz v obřadním průvodu obcí. Uctívání Kristova těla je více než tradiční, průvod je oděn v krojích daného kraje a je veden mladými dívkami o pannami. Tento zvyk se tradičně dodržuje v obcích na Chodsku a Slovácku.

Letnice ó svatodu-ní svátky, které jsou v datu pohyblivé, spadají do slunovratových tradic. Konají se během nich letnicové rituály p írodního významu a odehrávají se kařdoro - n v jiných termínech, p ed i za letním slunovratem, který p ípadá na datum 21. ervna. V minulosti se drřely dva dny ó jako Svatodu-ní ned le a Svatodu-ní pond lí. V pr b hu dvacátého století z stala jen Svatodu-ní ned le, která je mimo ádn významná u v ících. U Svatodu-ních svátk se tradicí ustálily výrazné zvyky, kterých je ale dodnes velmi málo. V evropském lidovém prost edí se práv o letnicích dlouho udržoval oby ej, který souvisel s p estrojováním za krále a královnu a s chozením pr vodu po domech. Do této sféry spadá také *hon ní krále*, pro které se v ur itých oblastech vřilo ozna ení *jízda král* . Honosný zvyk, p í kterém d leřitou roli hraje král a královská družina na koních, se udržoval na etných místech v echách, na Morav a ve Slezsku. (Pavlicová, 2007, s. 93) V pr b hu 19. století bylo Svatodu-ní pond lí samostatným svátkem, který byl vyhrazen oby ej m a zvyk m po ínajícího léta, jako práv hon ní krále, které spadalo pod tzv. *krá - lenské slavnosti*. Zvyk m l r zné krajové podoby i dobu trvání, v echách vymizel jifl ko - lem roku 1900. Variací zvyk o letnicích je mnoho. Jednou z nich je i jifl zmi ovaná *jízda král* konaná dodnes v n kterých jihomoravských obcích. Králenké slavnosti se netýkaly jen muřské populace. Dív í svátek zvaný *královni ky* se podle popsáných zvyk koná formou obch zky s „královnou“ tedy jednou vybranou dívkou uprost ed procesí a ozdobe - ným májím kem. P í kařdém zastavení zpívala skupina dívek písn o hledání Krále pro svou Královnu a tan ila staré ob adní tance. Ustrojení dívek i celý pr b h tohoto zvyku se lí - í krajov . V echách se zvyk dodrřoval hlavn v první polovin 19. století, na Morav se udržel déle. Známé jsou královni ky z Brn nska v typických bílých krojích, které se po - dobn jako jízda král staly symbolem moravského zvykosloví. V pr b hu století se krá - lovni ky ze spole enského řivota vesnic vytratily, ale v posledních letech se n které obce k tomuto zvyku znovu vracejí.

Do období letnic spadá také svátek týkající se řivlu, který neodmysliteln pat í k t mto zvyk m. Tímto elementem je voda a s ní související i-t ní i **otvírání studánek**. To p ed - stavovalo symbolickou koupel nedot ené panny, v n kterých krajích odemykání velkým klí em. Tyto zvyky se nejdéle zachovaly na eskomoravské vyso ín , ale mají pokračová - ní ve své tradi ní podob v i-t ní a symbolickém otevírání zachovaných studánek jako sou ást novodobé kulturní tradice a d tské folklorní tvorby v krajin na pomezí ech a Moravy. (Langhammerová, 2004, s. 147)

Z pohledu dobových zábav a zvyklostí nebyly letnice jen svátky venkova. K m stské tradi-
ci pat ila od st edov ku tzv. **st elba ku ptáku**. Byl to zvyk ve vy—í spole nosti velmi za-
ko en ný, drflet se v oblib po adu staletí a m l ve své dob zna nou válnost. P vodn se
st ílelo ku—í, pozd ji z pu—ek, p vodního flivého ptáka nahradil asem pták d ev ný, který
byl p ipevn ný na ty i. Vít z získal titul *pta í král* a trofej. Tento m stský zvyk m l být
protiváhou k venkovským zvyk m letnic.

P esto se v—ak v lidové tradici nalézá i pevný bod t chto oslav ó svátek **svatého Jana K ti-
tele**, který je v lidových zvycích chápán jako patron asu léta, o isty sv ta, o isty p írody
spojující tajemství sil p írody a lidských tufeb. Tento sv tec je spojován s pojmy jako sva-
tojánské ohn , svatojánské kvítí i svatojánská noc. **Svatojánská noc** p ípadá na datum
24. ervna a z hlediska jarních oby ej je jednou z nejvýznamn j—ích nocí. Zapalují se sva-
tojánské ohn na nejvy—ích místech krajiny, které lidé p eskakují, zapalují ko—ata i
pou—t jí z kopc ho ící kola nebo sudy. Praktiky svatojánských nocí a svatojánského aro-
vání jsou popsány v zápisech nap íklad z moravských oblastí Luha ovského Zálesí, Zlín-
ska a Vala—ska. Je—t ve druhé polovin minulého století bylo moflné v na—ích krajích na-
lézt osoby zabývající se bylinká stvím a sbíráním kvítk o svatojánské noci. Byly to v t—i-
nou feny, ko ená ky i ková ky a v novaly se lidovému lé itelství s prvky magie. D ti
z Podkrkono—í se zase v tento as zabývaly jiným zvykem a to stlaním svatojánské postýl-
ky, kdy do talí ku posypaného kvítím d ti ekaly nadílku od sv. Jana v podob sladkostí i
penízku. V duchu starodávných tradic se také neslo v n ení dom a p íbytk v 19. století.

Skliz ó byla vrcholem a cílem celoro ní rolníkovy práce. Zvyky konané na ukon ení
dané práce jako byla senose , skliz obilí a ovoce, nesly názvy jako *doflnky*, *vinobraní*,
do esná, *dokopná* a dal—í. Mnohé z t chto zvyk mají ko eny v dávné minulosti a pozor-
nost si zasloufí i zvykoslovné p edm ty poufívané k daným ob ad m.

Na po átku léta p icházela první skliz ó senose ó a z hlediska lidových zvyk jde
o velmi významný akt. Sklízíme, co jsme nezaseli. U senose e se v nazna ených souvislos-
tech zachovala zvlá—tní ob adnost. **Kosení luk** v na—ích krajích m lo v toku hospodá ského
a zvykoslovného roku své nezastupitelné místo. P i kosení luk se zpívalo. Dodnes se
na Morav , p íkladn na Hor ácku, zachovaly v flivé interpretaci tzv. písn kosecké. P es-
tofle hospodá ský význam spole ného kosení asov odezn l, dosud se n kde tradice udr-
fluje, p edev—ím pro sám záflitek z práce a spole ného zp vu. P íkladem je slavnost kosec-
ké písn v Buchlovicích na jifní Morav . Z hlediska tradic bylo významné první kosení,

senose . Druhá sklize trávy, otava, konaná v pr b hu léta, jifl byla b ffnou prací. (Langhammerová, 2008, s. 66 - 67)

Dal-í tradicí spojenou se sklizní je tzv. **troubení** jinak e eno zahán ní mrak . V této souvislosti se konala letní procesí do polí, kde podle venkovské tradice lidé za íkávali, zvonili a troubili proti mrak m. Jak jifl bylo v textu e eno, tento d leflitý akt konal místní pastý a k troubení byla pouflívána pastý ská trouba nebo mo ská mu-le. Toto troubení proti mra- k m se mnohde konalo je-t i ve druhé polovin 19. století.

Svatá Markéta ó svátek konající se na po átku asu flní ó 13. ervence byl pro lid oslavou da ícího se díla. V této dob za ínaly v r zných oblastech na zem fln ili sklize bohaté úrody. Zpívaly se tradi ní fl ové písn a jedl chleba s tvarohem a mlékem. Tradi ní bylo také ná adí jako srpy a kosy, hrabice a roubíky.

Svatá Anna ó 26. ervenec je datem oslavujícím tuto sv tici. S tímto ásem byla spojena doba stále je-t nekon ících flní, sklizn a práce na polích, ale také tzv. anenské pout , kdy procesí putovalo ke kostel m zasv eným sv. Ann . Zvykem také byly anenské obch zky a vyhrávání Ani kám neboli *kasace*, spojené s tane ními zábavami.

Svatý Vav inec ó tento den ó 10. srpna ó se slavil velkým jarmarkem. Pokud padaly letní no ní oblohou v p edve er svátku létavice, íkali lidé, fle sv tec prolévá ohnivé slzy. (Bor- kovcová a Kuncová, 2001, s. 68)

Nanebevzetí Panny Marie ó svátek p ípadající na 15. srpna a váflící se k ad *poutí*. V eských zemích mají pout zako en nou tradici s bohatou historií. V po átku jejich d jin hrálo významnou roli samotné uctívání sv tce a p edev-ím národních patron . Nejvý- znamn j-í je sv. Václav, eský knífle, P emyslovec, oddaný k es an Západu, dodnes uzná- vaný patron nejen v ících. Dodnes se v bazilice ve Staré Boleslavi na svátek sv. Václava koná pou s bohosluffbou. **Pou** m la i svou reálnou podobu. Tradi n byla chápána jako p -í cesta, obvykle organizovaná místním kostelem. M la formu procesí, kdy se od íkávaly motlitby, zpívaly náboflenské písn , spole n -la i hudba, kn flí, ministranti, drufflky a v ící z obce a okolí. Cesta trvala i n kolik dní, pokud se putovalo ke vzdálen j-ímu cíli. V lét byly ásté *mariánské pout* , konané o n kolika svátcích Panny Marie. Silnou tradici

má u nás poukonnaná o svátku Nanebevzetí Panny Marie například na p íbramské Svaté Ho e, na Svatém Kope ku u Olomouce, na Ho e Matky Boflí pod Kralickým Sn flínkem, v jiho eské Klokot u Tábora, v krkono-ském Bozkov , v Ka-perských Horách i v kapli Na horách u eské T ebové. (Langhammerová, 2008, s. 70 ó 73)

Dále je třeba zmínit pouk v lidové tradici jakoftto domácí a místní slavnosti. Pouk v dané obci se obvykle vztahuje k svátku patrona místního kostela. D íve se na poutích prodávaly poutní památky tzv. devocionálie, mezi n fl pat íla například nap íklad so-ka Panny Marie i lidové podmalby na skle a obrázky sv tc . Mezi nejznám j-í oblastí této lidové tvorby pat í -u-mavské Poho í. Nap íklad v H ebe ských vesnicích se o letním slunovratu konaly pout ve smyslu velkých slavností. N kolik dní p ed poutí se pekly kolá e. Poutník m se nabíze-lo, co poskytoval d m ó dr befl, husy, ka eny, pe ená ku ata, krocany a jiné pamlsky. O pouti h ebe -tí rolníci ne-et íli. (Borkovcová a Kuncová, 2001, s. 61) Co se tý e slavení **poutí v rodin** , tak toto bylo hlavn záleflitostí flen, které d laly p ípravy jako úklid domu, p íprava jídel a hlavn pe ení nejzn j-ích kolá v nespo tu místních variant a drobného cukroví. K ob du se podávají pokrmy podle tradi ního eského jídelní ku. **Pouk v sou asnosti** by se dala považovat za pon kud vzdálenou starým tradicím. Nap íklad ufl se neváfle na patrona obce a je spí-e nefl na vesnicích konaná ve velkých m stech s nádechem pouze sv tské zábavy. Na n kolika místech se ov-em pouk jako taková stále zachovává v tradi ní podob , kdy se udržuje i církevní podstata této události.

Neodmyslitelnou sou ástí minulé doby je bezpochyby **muzika**. Hudba jako taková provázela lid b hem celého roku, kdy si lidé zpívali p í práci, aby jim -la lépe od ruky. Sou ástí kaflodenního flivota byly také d tské písní ky, za íkáva ky, pop vky a hry. V lidové tradici se dochovalo zna né množství t chto hudebních projev a dnes jsou prezentovány mnoha folklórními soubory.

Pod pojmem muzika se v lidovém slovníku myslí nejen samotné muzicírování, zp v a nástrojová hudba, ale i akce, **tane ní zábava** s flivou muzikou. Mladí lidé minulosti, zejména v 19. století, ale v n kterých krajích i pozd ji, se um li muzikou bavit sami, bez velkých p íprav. Ve v-edních dnech, ast ji v ned li odpoledne, se konala neokázalá tane ní zábava, tzv. *malá muzika*. K ní se ned laly velké p ípravy, sta il men-í prostor, jeden nebo dva muzikanti, lep-í oble ení ó prost b flná zábava, o nifl se postarali samotní zp váci a tane -níci z vesnice. N kolikrát za letní období se v obci konala *velká muzika*, o pouti, posvícení,

svatb , p i stav ní a kácení máje a dal-ích slavnostech. Letním specifíkem bylo konání takové zábavy venku. Vlastní charakter muziky, zp vu a tance se li-il podle kraj a region . Na západ a jihu ech hrály dudy, na jihu a východ Moravy muziku ovliv oval cimbál, obecn housle, klarinety, basa, ale i dobové a speciální nástroje, rozdílná harmonizace a zejména podání. Z tohoto odstavce je patrné, že propojení denní práce, odpo inků a obyčejných radostí múzického sv ta, pat ilo odedávna k pilí m eské tradi ní kultury. (Langhammerová, 2008, s. 76)

K letním dn m, kdy lidé pobývali v t-ínu asu venku, pat ily i **hlasy zvon** . V minulosti byly zvony ukazatelem asu, zvonilo se t ikrát denn a to ráno, v poledne a ve er. Zvony zvaly k duchovním pohnutkám, odpo inků, k zamy-lení nebo motlitb ó odtud pochází název vesnického zvon ní *klekání*. Pomocí zvon se oznamovaly r zné události, například, že v obci n kdo zem el, v tu chvíli zvonil *umírá ek*, jinak se zvonilo o svátcích, jinak o svatbách i jiných významných událostech. V této souvislosti se konaly i speciální obady jako **sv cení zvon** . Dodnes to bývá velká a mimo ádná církevní slavnost, která se koná jednou za ur itou dobu. Zvon bývá náleflit ozdoben kv tinovými v nci, vysv cen kn zem a v pr vodu ho doprovázejí v ící ke kostelu. Tato lidová tradice se dodrfluje zejména na moravském Slovácku a v dal-ích krajích Moravy, kdy zvon doprovázejí v ob adním kroji druffi ky. Tento zvyk se u nás v plné mí e obnovil po roce 1989. Jedním z posledních velkých oslav tohoto druhu bylo v roce 2006 sv cení ty velkých zvon na Svatém kopce ku u Olomouce, známém poutním míst Moravan .

Svatý Bartolom j ó p ipadá na datum 24. srpna, ale z lidových po ekadel lze náznaky kon ícího léta a nadcházejícího podzimu vycítit mnohem d íve. Lidové pranostiky jako *Svatá Anna, chladna zrána* vznikly a platily vícemén lokáln a vzhledem k r znorodosti na-í krajiny je chápeme jako skute ný folklor. Kapky Bartolom jovy krve, jako patrona ezník , knihvaza , vina a pastý , vedly k poetickému lidovému zobrazení, kdy se například na jiho eských Blatech p ipomínal jeho svátek speciálními dekoracemi, vytvo enými ze zralých, rud zbarvených je abin. Z je abin také hospodyn pletly v nce a girlandy, kterými se v p edve er tohoto svátku zdobily -títy statk a stavení. Tento zvyk se dodrfoval v obcích okolo Sob slavi a Orlíka je-t do poloviny minulého století. Do dne-ní doby se z tohoto zvyku dochovaly jen vzpomínky na n j.

Podzimní odpočinek a radovánky

V lidové tradici měl podzim poněkud jiný význam, než má pro většinu lidí dnes. Podzim jako takový vnímá dnes většina lidí jako chmurné, smutné a nevlídné období. Dříve však byl podzim vnímán jako období zaslouženého odpočinku po propracovaném létě, jako období, kdy lidé mají dostatek zásob z předloňské sklizně a mohou si užívat radost a klid z vykonané práce.

Doflíčky nebo také doflátá i obflínky, tak se v českých a moravských krajích tradičně nazývaly krátké slavnosti, které se konaly k uplynutí úrody. Patří ke starým tradicím, o nichž jsou zmínky již ve středověku. Součástí těchto tradic byl tzv. *doflíčkový vesel*, který se upletl ze všech druhů obilí a polních květů a provoděný ze flenců a flenek jej nesl hospodář. Ten vesel pověsil do hospodářské části domu a podle tradice jej tam ponechal až do jara, kdy pak zrno z vesel vydrtil, přidal do připraveného zrníka setí a tím se symbolicky zajistil koloběh plodnosti.

Doflíčky měly v předloženém prostředí venkova 19. století podobu venkovské slavnosti, kdy byli flenci hosti hospodářem, na závěr těchto slavností byla hostátní zábava. Doflíčky v tradičním pojetí již zcela vymizely, na některých místech přetrvávají pouze ve formě společenské akce ve smyslu večerní zábavy.

Se slavnostmi doflínek souvisely kromě flení i jiné hospodářské činnosti, jako například sklizeň ovoce, které se dále zpracovávalo a sušilo i páčilo na domácí nápoje. Tento zvyk dále přetrvává dodnes v mnoha ovocnářských krajích Čech a Moravy.

Sklizeň chmele také patřila mezi doflíčkové činnosti. Tento zvyk zvaný **doesná** byl rozšířený hlavně v chmeleářských krajích severních Čech. Typickým byl chmelový vesel nebo kytyce, který se podobně jako doflíčkový schovával do jara, a kterým se obdarovával hospodář. V současné době jsou k vidění, více než doesná, spíše slavnosti piva, konané již tradičně ve městech i na vesnicích.

V Pošumaví se dodnes dochoval zvyk spojený se sklizní konopí *konopnická* a sklizeň brambor *dokopná*. Dodnes dodržované zvyky především v jižních Čechách na Těbošsku jsou spojené s výlovem rybníků konaných na konci podzimu.

Sklizeň bylo potřeba zpracovat. Obilí se mlátilo na mlatu cepy a vymláčené obilí se vozilo do nejbližšího mlýna k semletí na mouku. **Mlýnářské vesel** bylo uznávané a vážené, jelikož na udržovaném vybavení mlýna a na činnosti mlýnáře i jeho chasy záleželo, jak

se vyda í mouka a tedy pokrmy z ní p ípravované. Po dlouhé asy bývaly mlýny spí– výsa-
dou vrchnosti nebo královských m st. Jejich vybudování a udržování provozu si vyfládalo
asto zna né náklady. Nejstar–í prokazateln doloflenou zprávou o existenci vodního mlý-
na v echách je zápis z nada ní listiny b evnovského klá–tera a pochází z roku 993. Mluví
o dvou mlýnech pod Prafským hradem a t ech jezzech, které daroval Boleslav II. klá–teru.
Jeno t i roky pozd ji je datovaná zpráva o lámání kamen , uflívaných k mletí obilí
v mlýnech na potoce Brusnice. Z roku 1057 jsou v listinách b evnovského klá–tera zápisy
o mlyná ích na Labi v Litom ících. (Toufar, 2004, s. 269 ó 271)

Základní potravinou vyráb nou z namleté mouky byl **chléb**. Na vesnicích se jídával
s oukropem, zelnou í pivní polévkou í se syrovátkou. Býval také p ílohou v t–iny jídel.
S chlebovým t stem se zacházelo s uctivostí. V dífi se p eflehnávalo, nechávalo se kynout
v o–átkách a pak se op t p eflehnávalo p í sázení bochník do pece. První bochník se ozna-
il k ífkem. íkávalo se, fle která dívka neum la upéct dobrý chléb, m la by rad ji svatbu
odlofit. Chléb m l ve své dob významné postavení. Hrál nap íklad významnou í dokon-
ce p ímo zásadní roli p í korunovací eských král . Ufl v 15. století se peklo n kolik druh
chleba, p edev–ím refný a bílý. (Toufar, 2004, s. 288)

Svatý Václav ó sv tec a patron eské zem , jehofl svátek je 28. zá í. Ke zvyklostem a tra-
dicím tohoto dne pat ilo v n kterých krajích hnát stáda dobytku ze vzdálených pastvin zp t
do chlév , konaly se také slavnostní m–e, pout , svatováclavské posvícení a lidové veseli-
ce. K dlouholetým tradicím pat í také shromáfd ní ech pod sochou svatého Václava
v Praze. (Tóttnerová, 2009, s. 81)

Vinobraní ó je dodnes v oblasti oby ej nejvýrazn j–ím zvykem tohoto období. Zejména
na jifní Morav má p stování vína starou a nep eru–enou tradici, ke které pat í ada hospo-
dá ských zvyklostí. Ke sklizni vína pat í nejen jeho sb r, lisování a samotná p íprava, ale
také krojované slavnosti spojené s tane ní zábavou, zp vem a muzikou zvané **hody**. Na-
p íklad na Kyjovsku bývaly hody nejv t–í událostí v roce. Dodnes se tato tradice hojn
dodrfluje zejména na jifní Morav , díky emufl se jihomoravské vinobraní stalo obecn
známým pojmem. Výjime né postavení mezi tradi ními zvyky a slavnostmi m ly a mají
hody na Podluží. Tyto slavnosti vinobraní, dnes pojaté spí–e jako p íleflitost pro spole-
enskou akci a tanec, mají ve svých ko enech obecný smysl v podob vyjád ení dík za celo-
ro ní sklize . S postupem asu se m nily í oslavy záv ru sklizn vinné révy a soust e ova-

ly se do center nejrozsáhlejších vinařských oblastí jako je Mlýnský v údolích a na Moravě Znojmo.

V souvislosti s vinobraním drfeli ve vinařských krajích na jižní Moravě zvyk, kterému říkali *zaráfení hory*. Konal se 7. září, den před svátkem narození Panny Marie. Hlída (hota) ráno už povídání nechal posvítit polní květy, které uvázal v kytici a tu připevnil na dlouhou tyč. Na konec bodla narazil jablko. Potom ji zanesl do vinohradu, kde vykopal jámu a přes ni tyč polofil. Souasně spálil kytici louskou. Průvod, který vedl starosta, se pak vydal do vinohradu. Obešli třikrát vykopanou jámu, pokropili ji svícenou vodou a pomodlili se. Všichni, kteří na vinici pracovali, pak do jámy vložili tři hrozny. Jáma se zaházela a tyč s kyticí se vztyčila. Vinohrad byl tímto zvykem „zaráfen“, což znamená zavěšení do vinobraní, takže vstup byl zakázán. (Mittnerová, 2009, s. 86)

V minulosti bývaly součástí podzimu **podzimní ohníky** a s nimi spojené **pečení brambor a jablek**. V české Těbově vznikla tradice s názvem *Jabkancová pouť*, kde se peče místní sladká specialita. Základy mají tyto ohníky v dávné historii, kdy po ukončené sklizni zůstávalo na poli pár brambor a ty si pak pekli pasáči v ohni z bramborové natě. Na Chodsku se takto pečeným bramborám říkalo *pečený jabka v koflíce*. Dnes se tento zvyk zachoval pouze v lidových říkankách i pohádkách.

Z hlediska kulturního sice jablo /jablko drfí prim, ale skutečnou královnou našich zahrad bývala řevstka. Od poloviny 18. století do 20. století bylo mezi ovocnými stromy řevstek přes 50 procent, jabloní 15 až 17 procent a zhruba tolik i hrubů. Tak byla obyčejná řevstka, s níž není spojeno žádné bořstvo a kterou i v písničkách z lidka nacházíme, oblíbená. Řevstky se konzumovaly jako jiné ovoce, čerstvé i sušené, ale také se z nich vařila povidla a páčila slivovice. Povidla vydržela přes celou zimu, uřívávala se jako náplň koláčů a buchet, vařily se z nich omáčky. A protože se jich v domácnosti spotřebovalo hodně, vařila se zpravidla v kotli. Trvalo to dlouho a muselo se stále míchat – „drncat kotulkou“. Čím víc horká kaštanavla a houstla, tím bylo míchání náročnější, a k drncání kotulkou bylo třeba síly muflských pařlů. Dobu vaření povidel si lidé krátili povídáním, zpíváním i popíjením a legráčkami. Byla to veselá řevstková dokončená. A pro seřevstkám karlátko i kadlátko? Prý na počest Karla IV. (Motlová, 2010, s. 166) Zmíněná slivovice je dodnes velmi tradiční součástí každých oslav a společenských událostí zejména na venkově, rozhodně nesmí chybět na hodech.

Stínání kohouta ó pat ilo mezi nej ast j-í zvyky 19. století r zných kraj ech a Moravy, spojené s ú továním s matkou Zemí, jejichfl podtext byl pon kud drastický, jelikofl p ipo- mínaly rituály utrácení flivého zví ete. Smysl zvyku byl v tom, fle kohout byl odedávna chápan jako pán a král, zdroj plodnosti. Zabíjí se potvrzení konce jednoho období. Podle n kterých výklad lze za poz statek tohoto starého zvyku považovat pojidání svatomartin- ské husy. Jedním z posledních míst u nás, kde se tento zvyk v symbolické form udrfl, je východo eská obec P ibyslav, v jiných obcích, nap íklad na Slovácku v Kyjov , se m fle- me setkat s obm n nou formou tohoto zvyku, tradi n zvanou **mlácení ka era**.

Posvícení ó slavnosti spojené s úklidem domu, pozváním host , tane ní zábavou, nape e- ním kolá a podáváním tradi ních jídel, na Morav dodnes známé pod názvem **hody**, stejn jako p i slavnostech vinobraní. Tyto slavnosti mají tradicí ustanovená data, která jsou jiná a specifická pro kaflký region. Název posvícení lze vyloflit dle církevních prame- n jako odvozeninu od *posv cení*, ve smyslu posv cení místního kostela a z tohoto pohledu se jedná o tradici velmi starou. Dodnes se tato tradice udrfla, nicmén e jako církevní slavnost, nýbrfl spí-e jako slavnost sv tská, která se svým pr b hem podobá pouti.

Ji fl zmín né **hody**, dodrflované hlavn na Morav , mají hluboké ko eny a mají sv j ád a tradi ní pr b h. Mezi ten pat í stav ní máje, hodové právo, praporec, hodový v nec, kro- je, a v neposlední ad také samotní ú astníci hod ó *stárci a stárky*. Tito krojovaní obchá- zí obci, zvou místní na krojovanou ve erní zábavu, chodí po obci v pr vodu s muzikou, tan í a zpívají. Tomuto v-emu p edchází ceremoniál povolení hod starostou obce s p edáním práva. Hody pat í v ad moravských region k vrchol m zvykoslovného roku, vzácná je dosud dochovaná specifická atmosféra.

Svatý Martin ó p i zmín ní svátku svatého Martina si mnoho lidí jako první vybaví *sva- tomartinskou husu*, která je u nás starou tradicí doloflenou ji fl v 15. století. Ta je bezpochy- by typická eská lah dka svatomartinského posvícení, ale zdaleka ne jediná. V minulosti se na tento svátek peklo tradi ní pe ivo, známé jako *martinské podkovy*, cofl byly rohlíky pln né povidly, perníkem a mákem. Tento zvyk souvisel zejména se zobrazováním svatého Martina na koni, proto je zde souvislost s podkovami. S tímto svátkem bylo také d íve spjato **vyrovnávání ú t** . Na svatého Martina se v minulosti vyplácela za celoro ní práci sluflebná chasa. Dle starého zvyku konal vlastní platbu rychtá a dlouho m la formu natu- rálií v podob mnofství obilí, brambor i dobytka. Podle tradice se také v tento den

v echách i na Morav uzavíraly smlouvy s novou eledí, p ípadn se staré smlouvy prodlužovaly na následující rok, nebo kon ily. P i této p íležitosti bylo na Morav zvykem p ípíjet si mladým vínem, coby oslava nové pracovní smlouvy nebo pod kování p í odchodu dobrého pracovníka, ale také jako oslava úrody a nového mladého vína.

V posledních letech se v ad m st a vesnic spojuje martinské posvícení s *martinskou jízdou*. Mufl p edstavující svatého Martina projíždí obcí na koni (ne vřdy se povede na bílém) s pr vodem, který p ívede na místo, kde se pak koná n jaká veselice. Také se obnovuje tradice „ko-tování mladého vína ó prvního vína vyrobeného ze sklizn téhoř roku. N kte í vina i dokonce stanovují p esnou hodinu první ochutnávky na 11.11 v 11 hodin. (Motlová, 2010, s. 219)

Du-í ky ó svátek i v dne-ní dob dob e známý a dodrřlovaný, p ípadající na datum 2. listopadu, je prezentován i pod názvem *Památka zesnulých*. V dne-ní dob probíhá formou no-ení kv tin na h bitovy, zapalování sví ek a tichou vzpomínkou za zem elé. Kafldor n se také konají církevní slavnosti v kostelech a na h bitovech, mezi nejv t-í pat í m-ě svatá, slouřená prařským arcibiskupem. V lidové tradici v-ak m l tento svátek smysl více duchovní, -lo o jakousi formu vyrovnání se s duchovním sv tem. Má ko eny jifl z dob Kelt , kdy se v ase nastávajícího nového období (blířícího se nového roku) v pohanských kulturách výrazn prosazovala funkce démon r zného významu. Lidé d íve tento svátek chápali jako p íležitost komunikace se záhrobím v kladném slova smyslu. S tímto svátkem také souvisel úklid a výzdoba domu, mnohdy i ho-t ní. V 19. století se podle starých slovanských zvyk symbolicky hodovalo nad hrobem nebořtíka i se mu nechal na hrob díl pokrmu. Dodnes p etrvává tradice v nc .

Novodobým zvykem u nás je s Du-í kami související **Halloween**. V na-í zemi nemá dlouhou tradici, av-ak v minulosti se nap íklad v Podkrkono-í slavily Du-í ky podobn , jako probíhají oslavy Halloweenu, tedy s pr vody stra-idelných masek. Obecn jsou tradice tohoto svátku staré stovky let a ko eny mají jifl z dob Kelt . Svátek se koná v p edve er V-ech svatých, tedy ve er p ed Du-í kami a probíhá formou obch zky d tí po domech ve stra-idelných maskách upír , vlkodlak , pavouk í netopýr . Typickým zvykem tohoto svátku jsou také pro ezávané dýn se sví kou uvnit .

Na konec listopadu připadá také několik svátků, dnes již zapomenutých, v-ak dříve hojně slavených. Mezi jeden z nich patří **svatá Cecílie**, – astná svatice, ochránkyně básníků a hudebníků. Na tento svátek se scházeli muzikanti a zpěváci z celého okolí a konala se zábava zvaná *Cecilka* – tradice taneční zábava s velkou muzikou. Jinde se podobná zábava konala na **svatou Kateřinu**, kdy se kateřinský svátek spojil s posledním posvícením. Dodnes se na řadě míst jižní Moravy slaví tzv. *kateřinské hody*. V tento den bývalo také zvykem nepracovat s ničím, co má kola. Za zmínku stojí také svátek **svatého Ondřeje**, který byl v lidové tradici podstatný především kvůli duchovní stránce, jelikož sv. Ondřej byl apoštolem Kristovým a podobně jako on byl ukřižován. V tento den se dodržovaly zvyky jako křesťování s vodou, dotazy ke stromům zejména na vřavky, jelikož sv. Ondřej byl patronem nevěst, ale také sedláků a rybářů. Jedním ze zvyků bylo také prosekávání ledu o Vánocích, kde se k vodní hladině opakují dotazy z předcházejícího svátku sv. Ondřeje. S tímto jevem jsme se také mohli setkat v Erbenových baladách *„Dřív ve věř“*.

Zimní oteklávání

Nevůlné a nehostinné období. Tak ho vnímáme dnes a tak byla zima vnímána odedávna tím spíše, že lidé museli vystáti se zásobami nejen potravin, ale také dřeva na topení. Navzdory tomu v sobě i toho nelítostné období ukrývá řadu svátků a příležitostí strávit tak čas s blízkými a zmírnit tak negativní dopady tohoto období. Jednou z nejvýznamnějších událostí této doby je bezpochyby advent a s ním spojené vánoční svátky. Jak se slavily dřívě a co z minulých tradic přetrvalo do dnešní doby je popsáno na následujících stránkách.

Advent – je období čtyř týdnů před Vánocemi a dle českých tradic je to oteklávání příchodu Spasitele – iho narození Ježíše Krista. Název tohoto období je odvozen z latinského slova *adventus* – příchod. Vánoční svátky byly ve své současné podobě v našich zemích zavedené až ve 4. století, a nahradily tak přívodní pohanské slavnosti zimního slunovratu. S adventem souvisel a do dnešní doby přetrval *přívítání*. Lidé se v této době scházeli na tzv. **přívítání** neboli sedánky s lehkou prací jako například přívítání, draní peří a jiné ruční práce, kdy se v chalupách sešli mladí lidé, hlavně svobodná děvčata, mnohdy přívítali chlapci i v maskách jako se součástí adventních obchůzek. Na zakončení těchto „sedánek“ se konala tzv. **dlouhá noc**, jako připomínka nejdelší noci v roce blížícího se zimního slunovratu. Dle tradice také v době adventu chodily ženy brzy ráno za svatou do kostela na ranní

pobožnost **roráty**, kdy si vy-lapávaly cestu sn hem a svítily si lucernami. Dodnes se na tuto tradici odkazuje formou adventních sloupk ů malé svítilni ky z vosku.

Do doby adventu také spadaly, stejn jako dnes, p ípravy na nadcházející svátky. Úklid domu, nákupy potravin, zabija ka a samoz ejm pe ení. Peklo se do zásoby na celé svátky nejen tradi ní cukroví, ale také váno ky a kolá e. K povinnostem mufl zase pat ilo mnohdy náro né stav ní betlém .

Do dne-ní doby siln p etrvala tradice **adventního v nce**, tedy zeleného v nce se ty mi svícemi, který se zafíhá o první adventní ned li a dále o každé ned li afl do Vánoc. Tato tradice má své ko eny jifl v po átcích 19. století v n meckém Hamburku, kdy se odtud dostal dále a ve 20. století u nás zdomácn l.

Tradi ním p edm tem spojeným s adventem, který p etrval dodnes, a je oblíbený hlavn u d tí, je **adventní kalendá** . První podoba jakéhosi takového kalendá e pro d tí pochází z roku 1908 a objevil se, stejn jako adventní v nec, v N mecku. Trvalo v-ak n kolik let, nefl se roz-í il, u nás se v tradi ní podob , jak ho známe dnes, uchopil afl po druhé sv tové válce, po vzoru Ameriky a jejího Santa Clause.

Krom su-eného ovoce a z n j vyráb ných výrobk symbolicky se v-azajících k adventu jako jsou ornamenty z k íflal, v tvi ek a nejr zn j-ích plodin, má sv j veliký význam v období adventu **jablko**. Dodnes toto ovoce tvo í sou ást váno ního stolu a d íve m lo význam flivota, plodnosti a zdraví. Zdobil se s ním nejen sváte ní st l, ale celý d m, jablka ozdobená jiným su-eným ovocem, zelení, etízky i obrázky sv tc , se v -ela do oken. V 19. století se p ípravovaly tzv. *vrko e*, cofl byly pe ené v nce z t sta upleteného do copu, r zn zdobené a modelované do nejr zn j-ích tvar .

Tradi ní adventní zvyky zatím ustupují do pozadí, a pokud je p ípomínáme, pat í více k reliktm minulosti nefl k sou asným proflitk m, vyjma obecn drfiených tradic mikulá-ských. K vytvo ení celkového obrazu adventních zvyk je proto t eba p íhlíftet nejvíce k období 19. a ásti 20. století, kdy m l je-t tradi ní flivot, hlavn na venkov , p írozené zázemí. (Langhammerová, 2008, s. 99)

K novodobým tradicím pat í -í ení *betlémského sv tla*. V-e za alo v Rakousku v roce 1986, kde se tento nápad stal sou ástí váno ní sbírky na pomoc postifleným d tem. Od té doby plamínek, zaflehnutý v míst Jelfí-ova narození, putuje jako symbol p átelství a dobré v le v dob adventu v t-inou evropských zemí. V roce 1989 se tomuto „sv tlu p átelství ů otev ela cesta i k nám. (Motlová, 2010, s. 237)

Svatá Barbora ó svátek připadající na den 4. prosince si dnes připomínáme pouze tzv. *barborkou* ó v tví kou t e-n , která do Vánoc vykvete. Dříve měl tento zvyk také svůj význam, který dnes ani mnoho lidí nezná, a to ten, že pokud dívka *barborka* vykvetla, byla to předzvěst svatby. Na Slovácku byla tato tradice umocněna je-t tím, že v tví ku muselo dříve odломit ze stromu zuby a zalévat ji pak muselo každým den vodou z úst. V lidové tradici se však tento den slavil i obchůzkami maskovaných barborek a někde, jako například v Po-umaví, jifních echách i na Slovácku, se tato tradice drží dodnes. Každá oblast měla vlastní pojetí těchto obchůzek. Někde chodily bílé odně dívky s metličkou a košíkem s drobnými dárky pro děti, jinde doplňovaly vystrojení v neekostluhy. Symbolická je bílá barva jako barva smrti i jistoty, tímto svátkem vládla atmosféra důtkého pokání a strachu z trestání se na případnou odměnu v podobě drobného pamlsku.

Svatý Mikuláš ó obecně známý svátek i v dnešní době, neoblíbený zvláště u malých dětí. Tento svátek připadá na den 6. prosince, nicméně jak známo, slaví se v jeho předvečer a to patřelo dne tohoto měsíce. Je tomu tak proto, že podle staroevropského chápání toku dne nezačínal den ráno, ale předlou nocí, proto se v našich zemích na které svátky dosud slaví v jejich předvečer. Postava Mikuláše představuje skutečnou postavu svatce pocházejícího z města Myra, ležícího na území dnešního Turecka, který se stal jedním z prvních biskupů křesťanské církve. Jeho život spadá do období kolem roku 300, nicméně tradice spojená s *Mikulášskou nadílkou* je mnohem mladší. Spojila se s tradicí dětí s bílým plnovousem obcházejících o adventu a v našich zemích dostala podobu křesťanského patrona. Mikuláše, jakožto postavu s reálnou předlohou, doprovázejí postavy symbolické, nadpřirozené. *Anděl* jako zosobnění dobra, v různých barvách a s křídly. *Čert* jako démon zla v barvách pekel, s rohy a kopytem. Masky byly v lidovém stylu ztvárněny především z papíru, vaty, pozlátka a bílého oblečení ó spodní ek, košile a koflík . V některých regionech, například na Valašsku, se je-t dnes místy drží starých tradic, kdy jsou masky čertovo eny krabkami vyztvářeny ze dřeva a oblečení je tvořeno z koflíků a slámy. V dnešní moderní době tento svátek tak trochu ztratil svoje kouzlo v předání nejznámějších mikulášských besídek, konaných pouze za účelem nadělování.

Dříve se také v tento den konaly **mikuláské trhy**, které mají dlouhou tradici a navazovaly na zimní jarmarky, konající se ve větších městech a do středovku. Kupovaly se zde potraviny a jiné potřeby zboží, ale také dárky, jelikož se blížil čas Vánoc. Kromě bílého zboží se zde dalo nakoupit i zboží speciální, jako orientální ovoce ó datle, fíky, pomeranče,

dále perníkářské a cukrářské výrobky, dřevěné nebo hliněné hračky a práce betlémské. Tradiční byly i figurky ze sušeného ovoce, které se nosily domů z trhu dříve, jako byly věstkoví erti a kominíci.

Svatý Ambrož svátek dnes upadnutý zcela v zapomnění. Slavil se dne 7. prosince a stejně jako na svátek sv. Mikuláše i v tento den obcházela postava, tentokrát v masce Ambrože, jak tomu bývalo ke konci 19. století například ve středních letech, na Podlipsku. Tato postava má opět reálné základy biskupa z Milána říjového ve 4. století. Stejně jako postava Mikuláše měl i tento rozhazovat dříve sladkosti například ve černých obchůzce.

Mezi dalšími obecně známými postavami obcházejícími v tento čas patřila **Perchta**. Její obcházení nemělo pevné datum, nikde se konalo a byla na Třetí den ve věru a oproti dvěma předchozím postavám, tato dříve nenadávala. Naopak měla za úkol symbolicky rozpárat bicho dříve, které se na Třetí den nepostily. Její vzezření bylo mnohdy ať hrůzostrašné, tradiční byl koflík se zvířecí hlavou a krabice z papírové krabice hrůzou vyzdobená.

Svatá Lucie o tento den - 13. prosince - připadalo v minulosti mnoho významných zvyků. Ona zmiňovaná *dlouhá noc* je popisována právě tomuto datu a ve starých zvycích je patrná symbolika fleny i její hlavní práce o předání o jejích patronkou byla právě Lucie. Na její svátek se nesmělo pít, a pokud některá flena tento zákaz porušila, byla ztrestána maskami lucek pocucháním i roznesením náadí po domě. V říjních letech a v Pošumaví se dodnes drží tento zvyk obcházení *lucěk* v bílých rouchách jakožto symbol flenské práce, flenského principu i flenského postavení.

Betlém o tradice stavění betlémů je velmi stará, dokonce starší než zdobení stromku. Některé kraje, zejména v podhůří Krkonoš, Jizerských a Orlických hor, Králicko, Příbramsko, na Moravě Třebísko, Valašsko a další oblasti, měly výrazné betlémové typy. Byly to často rozměrné scenerie dosahující ať na kolika metrů délky, postavené na dřevěných podstavcích se speciálně tvarovanými papírovými podložími ve tvaru skal, pokrytých zvláště vybraným, plochým mechem. K betlému mnohdy náleželo velké množství dílů, nikde i přes tisíc. (Langhammerová, 2004, s. 273) První jesličky v celé střední Evropě byly postaveny právě u nás roku 1562. V průběhu 19. století, mnohdy i na počátku minulého byl betlém součástí každé rodiny. Stavěl se třeba i dva týdny a ve svatnici stával ať do svátku

Hromnic. Ve vesnickém prostředí uměli lidé dobře zacházet se dřevem a vyžívali si betlémy podomácku, vyráběly se ale také i profesionálně. Tyto dvě podoby – laická i profesní – vytvořily základ českému lidovému betlemáství. Dodnes známým centrem je Píbramsko, kde tvorba betlémů stále pokračává. Ve městech 19. století byly oblíbené betlémy skleněné, které byly upravené napevno do malé zasklené sklenice, v nichž byly východních a západní Moravy pokračují dodnes malované betlémy, například v Ústí nad Orlicí a Třebíči jsou známá stědiška této tvorby.

Interesem jsou betlémy středem obecného zájmu. Již tradiční součástí vánočního i adventního atmosféry se v naší zemi staly výstavy betlémů a jeslíček.

Stromek – v posledním století získal svůj význam betlému. Do českých oblastí, kde měl poměrně dlouhou tradici již od 17. století, u nás je poprvé zaznamenán v roce 1812 v Praze. Zdobení stromku se začalo objevovat nejprve u šlechty, v lidových vrstvách na venkov se ujal pomalu, zdomácněl až v druhé polovině 19. století. Ve venkovských chalupách byly obvyklé menší stromky, ozdobené podle místních zvyklostí a tradice jablky, sušenými plody a peřivem, voskovými svíčkami, ozdobami z papíru jako bylinky a pozlátka. Později, v minulém století, byly pro stromek typické skleněné ozdoby. Nejstarší byly korálkové, sestavené z foukaných korálek do nejrozličnějších tvarů. K tradici českého stromku patří bezesporu i ozdoby pamlskového charakteru jako jsou perníčky, cukroví aokoláda.

Po první světové válce se ujal zvyk stavět a rozsvěcovat vánoční stromky na veřejných prostranstvích, nejprve na náměstích. Podle dochovaných zpráv se tak v naší zemi stalo poprvé v roce 1924 v Brně. Tradice vznikla na popud spisovatele Rudolfa Těsníčka, kterému se přihodila tato příhoda. Před tím dnem se vypravil do lesa pro vánoční stromek. V lese našel malé opouštěné dříví, které zachránil od umrznutí. Tato příhoda ho přiměla zajímat se blíže o dříví bez domova. Přijel s manželkou uspořádat pro tyto dříví sbírku. A proto se dříví jménem Liduška našel pod smrkem, který je symbolem Vánoc, charitativní sbírka se uskutečnila pod vánočním smrkem. Těsníček v Vánoční strom republiky byl jedním z prvních v Evropě. Postupně se začaly vánoční stromy objevovat i na jiných místech v naší zemi. (Těsníková, 2009, s. 126–127)

Vývoj vánočního stromku se rychle měnil a dnes je sušené ovoce, jablka a ozdoby z papíru nahrazeno elektrickými svíčkami,okoládovými figurkami balenými do barevných staniolových folií, popřípadě jsou stromky celé umělé. Nejnovějším zvykem, přejatým

z tradic staré Anglie, u nás bývá také zav –ování jmelí a s ním souvisí zvyk polibku pod jmelím pocházející jifl z dob starých Kelt , kte í v ili, fle jmelí zaji– uje plodnost.

Tř drý den ó pat il k nejvýznamn j–ím dn m v roce a byl za átkem tzv. *Váno ních hod* . V tento den se udrflovala ada zvyk , které se li–ily místn i asov . Vlastním za átkem oslav byla **slavnostní ve e e**, která podle staré tradice za ínala s východem první hv zdy. Slavnostní jídelní ek se li–il podle kraj i podle toho, zda se slavilo na vesnici i ve m st . M –ané a bohat–í vrstvy tradi ní jídelní ek brzy poru–ovaly a obohacovaly jej o r zné druhy masa, navzdory tomu, fle byl stále p st. Pozd ji jej doplnily také o jiflní ovoce, tradi ní pun a jiné lihoviny. Venkovské vrstvy a prostí lidé ale stále udrflovali –t drove erní jídelní ek v p vodní tradici. Bylo d leflité, aby se na váno ní st l dostaly v–echny plodiny, které se za rok urodily. St l se pokryl bílým ubrusem a v n kterých regionech, nap íklad na Vala–sku a Hor ácku, se svazovaly nohy stolu et zem, aby se do roka se–li v–ichni zú astn ní ve stejném po tu. Zem d lci, kterým –lo nejvíce o úrodu, m li také své speci–ické zvyklosti. Nap íklad rozloflení slámy pod stolem, n kde spole n se sekerou jakoflto symbolem síly, jinde bylo zvykem poloflení klas i zrn pod ubrus. Rozloflení nádobí na stole m lo svou úpravu v samotné tradici rodiny, n kde i podle zvyklostí regionu. Talí e se rozloflily pro v–echny obyvatele domu, a pokud v tom roce n kdo z rodiny zem el, p i–pravil se talí s polévkou i pro n j. Na stole nechyb ly svíce, bible, váno ka ani chléb.

Samotná slavnostní ve e e mívala sloflení chod dle r zných region . Na venkov bývalo zvykem, fle prvním jídlem byl ob adn lánaný kousek chleba i domácí oplatky s medem nebo esnekem. Typická pro v t–inu vesnických míst bývala *polévka* z lu–t nin ó o ky a hlavn hrachu, jako symbolu nár stu bohatství. Dal–í chody se krajov li–ily, nap íklad na Vala–sku dlouho jídelní ku dominovala pohanková *ka–e*, jinde jahelná s medem. as–tým hlavním jídlem býval tzv. *hubník* nebo také *kuba*, jak byl nazýván náky p s p ím sí hub, podávaný v Podkrkono–í a ve st edních echách i *houbová omá ka* s chlebem. V Polabí se dlouho podávaly tzv. *peciválky*, tradi ní pe ivo, polévané –vestkovou omá kou nebo sirupem. Sou ástí –t drove erní tabule bylo také *ovoce ó k íflaly*, su–ené hru–ky, rozinky. Z ovoce se vyráb la chutná va ená p íloha zvaná *odvárka* a nechyb ly ani *o echy*. *Váno ka* je jediným poz statkem jifl zmín ných *vrko* a m la na sváte ním stole své nezastupitelné místo. Dostávali ji i koledníci a slouflící darem a p vodn byla i nejchutn j–ím chodem poho–t ní. První zmínky o tomto druhu pe iva pocházejí z 16. století, kdy jej mohli péct pouze cechovní peka i a teprve v 18. století se za ala váno ka péct doma. Tradi ní m

zvykem bylo zapékat do vánočky minci. Kdo ji ve svém kousku našel, tomu měla přinést štěstí. V polovině 19. století přibývá k těmto pochutinám také tradiční *cukroví*. Typické jídlo dnešní doby o smažený kapr s bramborovým salátem, je jistou obdobou tradičních míchaných pokrmů a je evropskou raritou české tradiční domácnosti. *Ryba* je dnes nejdlehlitější součástí hostiny. V některých rodinách je jíval zařazeným zvykem mít rybu několik dní doma ve vaně a na Třetí den ji tradičně hodit zpět do rybníku. Zvykem je také schovávat si úpeny kvůli zajištění peněz a štěstí.

Mezi typické zvyky této doby patřilo také nošení dřívěrné vešelé dobytku. To činili samotný hospodář a hospodyň, hospodář nosil části jídel kořm a stromem a hospodyň kravám a drábeň. Známé jsou dodnes zvyky, které praktikovali zejména mladí lidé, jako je házení stěvicem přes rameno o obrátí-li se přikouke dříve, dívka se vdává. Dodnes se také dochoval zvyk lití olova i vosku do vody nebo dobře známé pouštění lodíek z oechových skoápek. Rozkrajování jablka a s tím spojené hledání hvězdičky i křížku má také velmi starou tradici jíval v dávných dobách. Tradičně bylo také tzv. arování, kdy se hlavně mladé dívky dotazovaly na osud, například pomocí polínka i prosekané díry v ledu. V neposlední řadě je nutné vzpomenout také zvyk mince pod talířem, který se, stejně jako zlaté prasátko, udržel dodnes.

*Hoj, ty Třetí drý ve ere,
ty tajemný svátku!
Cofle komu dobrého
nese—na památku?*

*Hospodáři dřovku,
kravám po výslufce,
kohoutovi esneku,
hrachu jeho drufce.*

*Ovocnému stromoví
od vešelé kosti
a zlatou—ky na stěnu
tomu, kdo se postív*

Na dobře známém úryvku z básně Karla Jaromíra Erbena Třetí drý ve ere je krásně demonstrováno mnoho zvyklostí, které byly v minulosti dodržovány. Třetí dřovka, tak byla dříve nazývána vánočka a potvrzuje tradiční zvyk podávání vánočky jako dřevěrního pokrmu. Jak bylo popsáno, dobytku se donášely díly jíval a i krávy dostaly svoji výslufku. Drá-

beffi se v tento den sypávaly lu-t niny, aby slepice dobře nesly. K ovocným stromům se kv li dobré plodivosti nosily *kosti od ve e e* a ten, kdo se postil, spat il podle tradice zlaté prasátko neboli *zlatou-ky*.

Velkou váhu v minulosti m lo také to, vstoupil-li do domu v tento as **host**. Vánoce jsou svátky rodinné, ale je to také p ílefitost k náv-t vám a na-i p edci si host , zejména toho prvního, který p í-el v dob Vánoc do domu, velmi považovali. Takovému hostu se na-p íklad na východní Morav a v t ínském Slezsku íkalo *polazník*. Záleželo také na tom, zda tento první host byl mufl í fena, byl-li mladý í starý, tlustý í hubený, dít í d v e. Zvykem také bylo usedat ke -t drove erní hostin v lichém po tu, proto, m la-li rodina sudý po et len , zval se ke -t drove erní tabuli host, aby tak rodin zajistil -t stí.

Pom rn mladý je nám dnes velmi dobře známý a nejdominantn j-í zvyk Vánoc ó **nad lo-vání dárk** . Do pov domí lidí se dostal teprve v pr b hu minulého století a dnes je bohu- fl el pro mnohé tím nejpodstatn j-ím bodem celých Vánoc, díky kterému zaflíváme kařdo-ro ní p edváno ní shon. V 19. století byly polořeny této tradici slabé základy v podob obdarovávání p edev-ím lidí z bohatých vrstev drobnými dárky, typu prstenu í brofle, d ti dostávaly tradi ní dárky jako panenky, koníky nebo pokojí ky. Na venkov se tato tradice ujímala pomaleji, dosp lí se tém neobdarovávali a d ti dostávaly pouze uffite né drob-nosti jako pletené rukavice, epici í -átek. Postupn se zvykem váno ních stromk se uchytil zvyk klást dárky pod n j.

Tradi ní je také cesta na *p lno ní*, která nastává po slavnostní ve e i, rozbalení dárk a společném zpívání koled. P lno ní neboli jit ní m-e svatá konaná o p lnoci a p ípomína-jící narození malého Jeřfí-ka v betlémském chlév otevírala vlastní váno ní hody s jejich hlavním svátkem **Bořím Hodem váno ním**, který lidé trávili v pohodové rodinné atmosfé- e svých domov .

S tímto asem také souvisela *váno ní hudba a koledování*. Koledníci obcházeli stavení a koledovali formou zpívání lidových písní, typických pro jejich kraj, n kdy doprováze-ných p enosnými nástroji. Za tento skutek dostávali od hospodá n kde výslufku sloffe-nou z kolá í jiných pochutin, jinde peníze. Lidové koledy se zpívaly také v rodinách a kostelech a z staly dodnes jako odkaz lidové tradice.

Vlastní *koleda* pak m la význam uvoln ní, veselí a náv-t v ó koledování. Konala se 26. prosince, tedy na **svátek sv. Tř pána**, kdy kdysi za ínal rok. V tento den se také vyplá-cela výplata ó celoro ní odm na za slufbu v podob pen z, naturálií, -at , ale i tradi ních

dar jako byla vánoška. Na Slovácku například, na počátku minulého století dávaly odměnou za službu velké *novoroční koláče*, bohatě zdobené sladké pečivo, které si obdarované děvče odneslo domů a společně s kamarádkami pořádalo tzv. koláčovou slavnost, která se konala s muzikou. Na koledu a pro výplatu chodívali také pastýři, kteří každému hospodáři, pro kterého pásli, vytrubovali líbivou melodii.

Dříve se slavil i následující den 27. prosinec, jako **svátek sv. Jana Evangelisty**, který se podle legendy staral po smrti Ježíše o jeho matku Pannu Marii. Do souasnosti se však nedochoval.

Také další den 28. prosinec byl v minulosti oslavovaný a to jako **svátek Mláčátek**, jakofito betlémských dětí, které dal povraždřit král Herodes. V dnešní době je připomínán jen písmičkami v kostelech.

Nový rok o slavení tohoto dne v lidové tradici příliš nezakotvilo. Silvestr v podobou lidových oslav spojených s dnes již tradičními ohňostroji, má základy teprve v minulém století vlivem moderního života a sousedních zemí. I pro tento den byly dříve typické návyky, například staré a chudé ženy tzv. *ometalky* chodívaly po domech a ometaly plotnu společně s pronášenou modlitbou. Tento obřad měl zabránit všemu zlému a nezdravému v příštím roce. Plnoc byla podle starých tradic ohlášována ponocným, který drfěl strážil nad nočním klidem.

Na Humpolecku, kde se nejdéle udržel zvyk *chození s proutkem*, chodívali koledníci skutečně s proutkem, do něhož po celé délce napíchali dřevěné jehlice, ozdobené stužkami z proužek barevné látky i napíchanými hrátkami a vrškami ozdobili malým jablíčkem nebo papírovou květinou. Poufívaly se také proutky z trnky, které mají samy ostny. Proutky si děti vyrobily hned na kolek, protože bylo zvykem, že hospodář je od nich kupoval a na jaře je dával do lnu. Ve Slezsku zase chodívali koledníci na Nový rok po chalupách hned po ránu a prozpěvovali. (Toufar, 2004, s. 9) Zvyklostí ale bylo v tento den mnohem více, například ve Slezsku na mnoha místech provozovali flirtovní bůh zvaný *honín za koflíčkem*, v jižních a středních částech na Plzeňsku a na některých místech Moravy byl zajímavým nástrojem *buka* nebo také *buká* i *bzučán*, s nímž chodívali chlapci po domech a koledovali. Na Hané byl zvyk *skrajovat buchtu*, což obnášelo to, že děvče z vesnice společně napekla velkou buchtu, odnesla ji k nejoblíbenějšímu děvčeti, kam přišli i chlapci s vínem a společně „skrojili“ buchtu a pojedli se svými dětmi. Podobně na Slovácku slavívali *koláčovou slavnost*.

Dnes již tradiční spíše komerční svátek, mnohdy brán jako nucená zábava, je typický novoročními přáními a přelovým přítkem. Zajímavostí je, že první tři tři novoročníka byla poslána v věchách.

Tři králové ó svátek dne 6. ledna, kterým končí čas Vánoc. Obchůzky tří králů po domech souvisí s lidovým ztvárněním tříkrálové tradice. Zvykem, který přetrval dodnes, jsou tyto obchůzky spojené s psaním křídou nade dveře iniciály K + M + B. Tímto aktem a koledou vinní koledníci nový rok a dle tradic se nový rok skutečně začíná až po šestém lednu. V předcházející večer tohoto svátku bylo zvykem zapalovat dlouhé svíce, komu nejdříve zhasla, ten měl nejdříve umřít. Sledoval se také kouř svíce a podle toho se určovalo, zda duše půjde do nebe či do pekla. Dále se praktikovaly podobné zvyky jako o Vánocích, například pouštění skořápek i vnitřní z olova. Mezi další tříkrálové zvyky patilo a dodnes v některých rodinách patří odstrojování stromku. Někde se také ukládal v tento den i betlém, jinde se s tím šekalo až do Hromnic.

Koncem 18. století se při tříkrálových obchůzkách rozdávaly tzv. *tříkrálové lístky*. Zpravidla to bývaly předtiskuté poutní svaté obrázky s vyobrazením malého Ježíška a Tří králů, které sloužily jako podkování třídřím dárcům. Připisovalo se na ně označení roku, kdy byl obrázek darovaný. Takovým *tříkrálovým lístkem* se připisovala ochranná a hojivá moc, proto bývaly velice vyhledávané. Dnes by byly ozdobou mnohých sbíratelských sbírek. (Toufar, 2004, s. 19) Mezi neznámější lidové kolední obchůzky na Tří krále patilo *chození s hvězdou*, kdy koledníci chodili s plechovou pokladnicí a po zazpívání koledy ji významně postavili na stůl, případně s ní chrastili. Ve východním Slezsku se Těm králům bůhů šikávalo *pastu-kové*, zatímco těba v Orlických horách je nazývali *laufi*. Tato stará tříkrálová tradice se v některých oblastech stále udržuje v těchto podobách, ale spíše ji známe v podobě *tříkrálových sbírek*.

Masopust ó jinak také karneval, spadá pokaždé na jiné období, rámcově by se dalo přelit prvním těm měsícem nového roku, mezi dvěma obdobími přestupní Vánoce a Velikonoce, konkrétně již za 7. ledna po svátku Tří králů a končí na masopustní úterý, v den před Popelní stědou. První písemné zmínky o masopustních rejích v věchách i na Moravě pocházejí asi ze 13. století. Podle tradičního pojetí byl masopust obdobím veselí, zábav, zabíjení a bálů, velmi bujarý býval závěr masopustního období. Nejvýraznější byly hlavně poslední tři dny masopustu, po 7. úně tvrtkem óně kde zvaným *tuňý tvrtek*, kdy se kona-

la zabíjí ka s hostinou. Na moravském Slovácku se dnes ufl jen vzpomíná na vyhlá-ený tradi ní *trdelník*. Jinde se pekly *koblihy*. Vlastní zakon ení ó masopustní ned le, pond lí a úterý, zvané **kon iny** nebo také **ostatky**, je spojeno se speciálními ob ady, s obch zkou masek a záv re nou tane ní zábavou. Ostatkový oby ej se nejvíce drfl na Hané. Masopust nebyl zábavou pouze venkovan , ale ú astnilo se jej i m – anstvo a –lechta. Masopustní pr vody a oslavy se dodnes udržely na mnoha místech na-eho území, p íkladn na Hlinecku i v obcích kolem eského Krumlova.

S masopustem souvisí také masopustní **obch zky**, které se jako starobylá forma koledy udržely v n kterých oblastech jifních a východních ech a jihovýchodní Moravy. Podle zvyklostí obce se musí nav-tívit kaflý d m, fládný se nesmí vynechat. P ed kaflým domem koledníci v maskách odtan í tzv. *kole ko* ó tradi ní jednoduchý tanec.

Pr b h masopustního dne se li-í podle místních tradic. Nap íklad na Chodsku je tradice stále výrazná, úvodní obch zka se koná den p ed masopustem v podob tzv. *vora ek*, kdy chlapani obchází domy dívek s ozdobeným ruchadlem jako symbolem polní práce. Konají se zde také tradi ní zábavy pro v kové generace ó *kyti ková* ó pro omladinu, dal-í den *babská* ó zábava flenatých a vdaných. Tradi ní obch zku dopl ují novodobé ma-kary, jako je maska cikánky, fotografa nebo flida, policisty i zdravotníka. Nechybí ani masky tradi - ní ó -a-ek, medv d, k , kozlík nebo áp, které jsou asto zví ecích motiv . Ku p íkladu maska **kon** , má dlouholetou tradici d dící se po generace a p etvo ily se do r zných podob lidové zábavy a humoru. **Medv d** zase znamená sílu a pat í od nejstar-ích dob mezi nejvýznamn j-í postavu masopustních pr vod a obch zek. V tradi ním pr vodě nejde jen o masky a jejich výtvarné provedení, ale o celou scenerii s muzikou a ob adním tancem, o rituál, který p íná-í neopakovatelný záflitek ú inkujícím a úflasnou podívanou p íhlífljícím.

Fa-ank. Pod tímto tajemným slovem jsou skryty masopustní zábavy, jak se jim íká na Morav . D raz je kladen hlavn na tane ní a p vecký projev a to nejen na Slovácku.

Známý je zde tzv. *pod -able* ó muflský kruhový tanec se -avlemi v rukou dle tradi ní choreografie, který se stal jedním ze symbol folkloru Slovácka.

Lou ení s masopustem je vrcholem celých oslav a p ípadá na jejich poslední den, tedy na masopustní úterý. Symbolicky je souzena a popravena maska Masopustu a ve er se koná poslední tane ní zábava, kde se dodrflují místní zvyky, nap íklad se draflí klobouky mládenc . D íve p í-el o p lnoci ponocný odtroubit konec zábavy a ráno -li v-ichni do kostela pro *popelec*, který symbolizoval nastávající dobu p stu.

Mezi další z dodnes dochovaných zvyků závěru masopustu především na Moravě patří **pochovávání basy**. Po skončení taneční zábavy se symbolická basa i jiný nástroj (dle zvyklostí kraje) zabalila do smutečního –atu. Tímto zvykem se dalo najevo, že dalších týdnů dní bude období písní bez tance a radovánek.

Masopustem byl zakončen rok s jeho tradičními zvyky tak, jak byl prožíván v minulosti. Dodnes přetrvalo jen málo z těchto zvyků, což je dle mého názoru samozřejmě dáno moderní dobou, přesunováním lidí do velkých měst, ale také stále klesajícím počtem včasných lidí, a jelikož, jak je patrné z předloženého textu, v taneční svátek se pojí s křesťanskou vírou, společně s poklesem včasných upadá i počet dodnes dodržovaných svátků.

1.2 Každý pes jiná ves

Nejenže měla v minulosti každá vesnice jiné zvyky a tradice, odlišnosti byly také v odívání a v mluvě. Odívání je již pouze vzpomínkou minulosti, jelikož v málokteré české vesnici se dnes setkáme s lidmi běžně chodícími v kroji, naproti tomu mluva a s ní spojené regionální odlišnosti jsou pozůstatkem minulých dob stále přetrvávajícím.

1.2.1 Kroj jako tradiční odívání

Kroj, jakofito odívání charakteristický pro různé etnografické, profesní, spolkové a další skupiny populace, měl v minulosti význam nejen estetický, jak by se mohlo na první pohled zdát, nýbrž hlavně poznávací. Každý region, oblast i vesnice měl vlastní kraj, typický pro to dané území, díky čemuž bylo na první pohled vidět, odkud člověk pochází. Odlišnosti byly také nejen krajové podle chudobnosti i bohatství území, ale i mezi lidmi jedné oblasti dle společenského postavení. Kroje se také dělily na sváteční a sváteční, nejen jen na zvláštní příležitosti, rozlišovaly se i kroje pro svobodné dívky a vdané ženy.

Dříve nejen běžný odívání se dnes připomíná pouze jako slavnostní příležitost krajo- vých hodů a na různých vesnických, dodnes tradujících se, slavnostech.

Kroj existovala celá řada, zde je nastíněno pouze několik z nich. Více do podrobnosti je zde nastíněn kraj Valašský, jelikož Valašsko je oblast, kterou se inspiruje folklórní soubor Ja-

vorní ek, který zde bude blíffe p edstaven, a ke kterému mám i já sama nejblíffe, jelikož v tomto kroji jsem celých osm let, pod zá-titou Javorní ku, tan íla.

Vala-ský ó vsetínský kroj - Vala-ské kroje jsou na rozdíl od od v z úrodných a ve své dob bohatých kraj pom rn prosté. Díky p ílivu zmín né horské kultury lze zde najít adu prvk vázaných na staré evropské formy oblékání, jejich technologii a p írodní materiál. To se týká více kroj mufl nefl fien, které se více drfely domácího prost edí. Vsetín m fime považovat za jádro kroj Vala-ska. adou významných znak p er stá kroj severní vsetínského okresu do území sousedních, na Fren-tátsko i k vesnicím na pomezí Vala-ska a La-ska. Na jihu pak má n které spojitosti s jihovala-ským krojem, nazývaným n kdy vala-sko-uherským, kolem Vala-ských Klobouk a Brumova.

fiena má od v charakteristické barevnosti, p evládá bílá, tmav modrá a ervená. Bílá nebo b lavá je barva plátna, uflitého na *rubá* slouflicí jako spodní prádlo, ko-ílku s nabranými rukávci a *kasanku* - ln nou nese-itou sukni. P es ni se váfle -íroká zást ra *f rtoch* z drobn vzorovaného modrotisku ukon ená *okolnicí*. Tyto f rtochy se nosily po v t-inu dní k pracovním úkon m a do m sta na trhy. Pozd ji sloufily zvlá-t pro star-í generaci fien také pro chvíle sváte ní a pro ob adní p íleflitosti. Speciální je obutí. Pro kroj jsou charakteristické *krpce*. Tyto opánky byly u-ity z jednoho kusu hov zí nebo vep ové k fle a spojovány koflenými emínky, jimifl se také upev ovaly k noze. Vázání kolem kotníku m lo rovn fl ochrannou funkci. Do nich se obouvaly vzorov pletené vln né ponoflky. V zim se asto uflívaly r zné plst né papu ky. (www.javornicek.cz/valassky-kroj)

Mufský kroj se pak vyzna oval jednoduchým stylem barevnosti i tvarem odpovídajícím od vu fien. Základem oble ení je plát ná *ko-ile* s volnými rukávy, dále vesta, nazývaná po celém Vala-sku *brunclek* a jednoduché plát né kalhoty *gat* nebo soukenné kalhoty *nohavice*. Znakem Valach je sekyrka *vala-ka*.

Vala-ský ó roflnovský kroj - se v b flném no-ení uchoval nejdéle, pat í k okruhu kroj kultivovaných flivotem m sta. Malé horské lázni ky, jakými Roflnov byl, flily kulturním flivotem, ale m ly zafitou i tradici. Odkládání kroje zde -lo trochu jinou cestou. V n kterých rodinách se udržel po celé 20. století a dosud je pouflíván p í slavnostech. Roflnovský kroj má jako kroj malom stský své charakteristické rysy. Zachovává základní prvky vala-ského kroje, ale ve vypracování a materiálech se li-í. Oproti okolí Vala-ska pouflívá hed-

vábí na zástě, na rátku místo plátna tyl. Na něm se vyšívá. Celkově je to odívání precizní, křehké, odrážející odívání kulturu města 19. stol. (www.javornicek.cz/valassky-kroj)

Brněnský kroj je lidový odívání z okolí Brna, jenž se nosil až po Vysočkovsko a jihozápadně k Moravskému Krumlovu. Ufí Brněnsko, které lze vymezit okruhem deseti kilometrů kolem města, mělo zásadní vliv na vývoj, udržení a zánik tradičního lidového odívání regionu. Materiálový i stihový základ tohoto rozsáhlého, hospodářsky i kulturně rozmanitého území byl stejný jako u kroje západomoravského. (Brouček a Jeábek, 2007, s. 70)

Hanácký kroj je regionální typ lidového odívání rozšířený na střední Moravě mezi Vysočkovem, Prostějovem, Litovlí, Olomoucí a dalšími. Náležel k výrazným projevům tradiční kultury regionu. (Brouček a Jeábek, 2007, s. 242)

Hanákoslovácký kroj je lidový odívání na Kloboucku u Brna a řádánicku, na jihu v okolí Kobylí a Velkých Bílovic. Označení vychází z dialektologického členění jihovýchodní Moravy, s krojem přímo nesouvisí. (Brouček a Jeábek, 2007, s. 241)

Za zmínku stojí také Kyjovský kroj, Chodský, Horácké kroje, Goralský kroj i Horácký. Každý kroj má svá specifika a každý je ním výjimečný pro svoji oblast. Téma kroje je tak obsáhlé, by vystačilo na celou bakalářskou práci, jelikož kroj je opravdu nespočet. Toto je jen malá část a vymezení těchto nejznámějších u nás.

1.2.2 Lidové nářečí dříve a dnes

Nářečí (dialekt) je nespisovná a nekodifikovaná varianta jazyka, která slouží k dorozumění mezi pospolitostmi spojenými místními, sociálními nebo profesními svazky. Dialekt je takový jazyk, s nímž alespoň jeden jiný jazyk sdílí vysoký stupeň podobnosti, neexistuje žádný další jazyk, který by v něm byl regionálně zahrnut, a jeho ortografie, výslovnost, lexikon a gramatika nejsou oficiálně normovány. Vztah jazyka a dialektu je relativní, ale obecně platí, že nářečí je pojátkem určitého regionu (nářečí teritoriální). (Brouček a Jeábek, 2007, s. 137)

Takto je vysvětlen pojem nářečí v Národopisné encyklopedii české, Moravy a Slezska. Zjednodušen by se dalo nářečí porovnat ke kroji. V mnoha směrech se tyto dva pojmy shodují, především v tom, že obojí je regionální. Stejně tak, jako kroj má každý kraj jiný, tak i nářečí se liší dle oblasti. Vznikala už od 12. století, kdy se jednotlivá území začala krajově izolovat. Dialekt je i dnes typickým pro určité oblasti, jinak se mluví na Brněnsku, jinak na Hanácku a jinak na Ostravsku. Nejde jen o rozdílná slova, typická pro jednotlivá území, ale rozdílnost i melodie projevu, tak i tempo mluvy.

Nářečí se dnes vyskytuje pouze ve formě mluveného slova, pro psanou formu se používá jazyk spisovný. V minulosti se však dialekt přenesl i do písma, jak můžeme pozorovat ve starých knihách, často například v pohádkách.

2 D TSKÝ FOLKLÓRNÍ SOUBOR

V-ude, kde d ti flijí, a je to na vesnici nebo ve m st , je také sly-et a vid t, jak si hrají a baví se. D tská hra je dít ti asi takovou p irozeností a pot ebou jako dýchání. P i srovnání dne-ních pozorování a výzkum se starými zápisy vidíme, že silné p sobení institucionalizovaných a masových prost edk výchovy, zábavy a kultury neznamená v d tském sv t zánik starých her a zábav doložených na Morav p ed p ldruhým stoletím. D tské herní skupiny a kolektivy jsou i dnes nositeli a tv rci folkloru a dal-ích jev , jeřl spo ívají na bezprost ední ústní komunikaci a pat í do pestré a bohaté sféry lidové kultury. Dnes pat í d tský folklor k nejřiv j-ím slořkám lidové slovesnosti a celého folklóru. Pod pojmem d tský folklor zahrnujeme r zné slovesné, hudební, tane ní a dramatické projevy řlijící mezi d tmi a mládeří. lení se na dv vrstvy, které se vzájemn prolínají: folklór pro d ti a vlastní folklór d tí. (Jan á , 2000, s. 265)

Práce s d tským souborem lidových písní, tanc a her se materiálův opírá o folklórní druhy a jevy, blízké formou i obsahem d tem a jejich fyzickým i du-evním vlastnostem. Jsou to jevy, které bu d ti samy vymý-lely a tvo ily zcela spontánn bez vn j-ích didaktických vliv , nebo které pro n vytvá eli dosp lí, i kone n ve kterých d ti napodobovaly svým osobitým p sobem innost a projevy dosp lých, odpozorované p i r zných p íleřitostech. Pokud jde o d tské zvykosloví nebo o zvyky a ob ady, na kterých m ly d ti podíl, je nutno sem p í řst i jevy, p ená-ené tradicí z pokolení na pokolení z dob dávno minulých, kdy tyto jevy byly sou řstí nábořenských ob ad (vyná-ení smrti, vítání jara, atd.). (Jelínková, 1971, s. 2)

2.1 Slovesný folklór

Lidová slovesnost, ústní slovesnost, folklór je sou řstí lidové kultury a zahrnuje tvorbu, která vzniká spontánn , anonymn a bez písemné fixace mezi venkovskými a řste n i m stskými vrstvami a je tradovaná ústním podáním. Obsahuje lyrické, epické, prozaické i ver-ované a dramatické útvary. eská folkloristika ji d lí do p ti základních skupin: 1) lidová próza, ke které pat í pohádky, legendy, pov sti, pov re né povídky, humorky, povídky ze řivota, 2) malé folklórní formy ó p ísloví, pranostiky, po ekadla, hádanky, zaklínání a zaklínání, 3) lidové písn , a to jen jejich textová slořka, 4) lidové divadelní hry, tj. ob adní, obch zkové, selské, loutkové aj., 5) d tský folklór. Zvlá-tním projevem lidové slovesnosti je folklór psaný, pro který je charakteristický ustálený p sob vyjád ení: nápisy

na -titech dom , dříbánech, kraslicích, ver-e vy-ité na -átcích, ale také lidové milostné dopisy. Ze sou asnosti bychom sem mohli za adit ver-ovaná p ání k r zným p ílefitostem. Slovesná skladba není útvar nem nný, ale flíje ve svých konkrétních variantách, které p edstavují její p írozenou formu existence. Každá folklórní skladba flíje pln a reáln jen ve svém konkrétním zn ní, které jí dává vyprav , zp vák jen na ur ítém míst , v ur ítém ase a ur ítých společenských situacích. Sou ástí lidové slovesnosti není proto jen folklórní skladba sama o sob , nýbrfl rovnocennou slofkou je i její interpret a interpreta ní situace. Tyto t i slofky jsou navzájem neoddelitelné a podmi ují to, co folkloristika ozna uje jako flivot folklóru. (Jan á , 2000, s. 248)

Zde je záhodno vysv tlit pojmy *lidová píse* a *lidový tanec*. Národopisná encyklopedie ech, Moravy a Slezska vysv tluje tyto slovní spojení takto:

Lidová píse ó hudebn -slovesný, formáln uzav ený útvar, jehofl hlavním nositelem a zpravidla i tv rcem byl venkovský zem d lský lid, obsahovými a formálními znaky odráflí povahu kolektivní kultury prost edí, jehofl je sou ástí. (Brou ek a Je ábek, 2007, s. 485)

Lidový tanec ó folklórní (tradi ní, etnický) tanec, hudebn -pohybový projev lidových vrstev p edindustriální a z ástí téfl industriální společnosti. Pat í sem nejen tance selského prost edí, které se staly základním pramenem studia tane ní folkloristiky v 19. století, ale i tance m stské, cechovní, tance d lnického prost edí apod. Je sou ástí sociokulturního prost edí, jeho interakcí, a jako flto nositel znak a význam se stává prost edkem komunikace. (Brou ek a Je ábek, 2007, s. 500)

Lidová píse a lidový tanec k sob mají blízko. V t-inou se zpívalo p í tanci nebo naopak ke zp vu se za alo tancovat. Tato forma folklóru p etrvala dodnes ve folklórních souborech, kdy se pod zá-titou tance a zp vu zobrazují kaflodenní situace venkovského flivota dávných dob.

2.2 Nositelé tane níh tradic

T ebafl se v jednotlivých regionech zachoval ne jeden ze zvyk výro ního cyklu, p í nichfl se d íve uplatnil lidový tanec, tan í se n které lidové tance jen p í krojových zábavách na hanáckém Slovácku, na Podluffí, místy na Brn nsku, Kyjovsku a Uherskobrodsku. Jinak jsou nositeli lidového tance tane ní soubory í vesnické skupiny. (Jan á , 2000, s. 327)

Lidové písně, tance a zvyky, různě stylizované a rekonstruované, které se staly součástí soudobé masové kultury, mají připínat nejen k zábavě, ale i k poznávání specifických rysů národního společenství. Není pochyb o tom, že zejména festivalový folklorismus zachoval mnohé prvky kulturního dědictví v jeho regionálních a etnických rozmanitostech a připíná tak k uchování multikulturního obrazu světa. Svědčí o tom nejen různé folklórní festivaly v celém světě. Dnešní člověk nemá bezprostřední kontakt s autentickou lidovou kulturou. Identifikuje se s projevy lidových tradic, zprostředkovanými –kolou, výtvarným uměním, literaturou i folklórními soubory a jejich festivaly, tedy s folklorismem. Paradoxně dnes nezanedbatelné jsou obnovované zvyky ve vesnicích i ve městech, stejně jako v rodinách nebo na různých slavnostech: uchovávají tradiční kritéria pro určení osobní identity, rozplývající se v komunikačním –umu globalizace, a do jisté míry nahrazují fládoucí atmosféru posvátnosti proti sílící bezduché sekularizaci. Proto je folklorismus nezastupitelnou součástí masové kultury, v jejímfl vývoji a proměnách se tvoří nové tradice, z nichfl mnohé se mohou institucionalizovat v různých místech a prezentovat se i prostřednictvím různých médií. (Janá a Krist, 2007, s. 140 ó 142)

Dtské taneční hry jsou hudebně-taneční projevy dtského folklóru vyznaující se hrou nebo prvky hry. V t–ině je interpretovaly dívky, mnohých se zúčastovali také chlapci. Pírozeným prostředím pro jejich realizaci byla v t–ině volná píroda. (Brouček a Jeábek, 2007, s. 134)

2.3 Javorník

Tento folklórní soubor jsem navštívila osm let. Za tu dobu jsme společně odtancovali nespočet lidových tanců a odzpívali stejně tak lidových písní. Do repertoáru tanců patří polky, valčík, trnka, Valašské točené tance i ardá. Každé pásmo, jak byla nazývána jednotlivá taneční ísla, mělo určité téma vztahující se k dané situaci flivota na venkově. Například pásmo s názvem *Královni ky* je samo o sobě dosti výmluvné. Představovalo v této práci jifl popsání ceremoniálu, kdy dívky obcházely vesnici se svojí zvolenou královnou. Pásmo zvané *Léte ko zase* připomíná obchůdky s májím. V t–ina tchto pásem se tančilo ve Valašských krojích, n kterých, jako například zmíněné *Královni ky*, v kroji Brněnském.

2.3.1 Historie souboru

Dtský folklórní soubor Javorník Brno byl založen v roce 1958. Ufl o osm let d íve za ala skupina nad-enc jezdit po jifním Vala-sku a r znými zp soby sbírat lidový materiál. My to ufl známe jen z vypráv ní, ale ty ve ery na peci nebo v seníku d ev né chaloupky na svazích Beskyd musely být krásné. Kdyfl do toho potom sta e ek za al zpívat a sta enka tan it, jist to z stalo navfddy zaznamenáno v o ích a du-ích v-ech mladých lidí. Abychom z toho n co m li i my, nastupující generace, které ufl nemohly sta enky a sta e ky vid t na vlastní o i, vytvo ili souborový archív tanc , písní, her a skladeb, který dal základ repertoáru souboru Vlajka mládí. Hned od za átku se objevovalo hodn materiálu pro d ti, a protofle ho p íbývalo, rozhodla se parta pod vedením pana Josefa ápa založit odnofl švelkého souboru. Tak vznikla Vlajka, která se pozd ji p ejmenovala na Javorník. Soubor své folklórní bohatství udrfvoval, roz-í oval (p idalo se ást Brn nska a Horácka), vedoucí ho za ali u it malé d ti a od té doby se jej zatím s neutuchajícím zájmem da í p e-dávat dál. (www.javornicek.cz/historie-souboru)

2.3.2 Soubor dnes

Sou asný Javorník se neubrání moderním vliv m a trend m. Nadále absolvuje b hem roku n kolik desítek r zných vystoupení, p íjímá ú inkování i na ryze nefolklórních ak-cích. Soubor má ty i tane ní kategorie, tane ní p ípravku, klub a nov pro velký zájem otev el minip ípravku pro d ti od ty let. V sou asné dob má soubor p es 200 p íhlá-e-ných aktivních len ve v ku od -esti do osmnácti let, ímfl se adí mezi nejv t-í d tské folklórní soubory v eské republice. Spolupráce s Lidovou -kolou um ní zaji-uje trvalý p ísun hudebník tvo ící cimbálovou muziku. Muzikanti jsou nedílnou sou ástí kolektivu, dnes hrají celkem t i muziky r zného v ku. (www.javornicek.cz/historie-souboru), (*broflura d tský folklórní soubor Javorník*)

Dtský folklórní soubor Javorník vychází nejvíce z materiál folklórní oblasti jifního Vala-ska (TMudlov, Neda-ov, Lufná). Tady p ed více jak padesáti lety sebrali zakládající lenové Javorník u první tance a písn . Vala-ský folklór v etn kroj a rekvizit je tedy základním repertoárem souboru. Postupem asu a na doporu ení Akademie v d (Zdenka Jelínková) se pak soubor za al zajímat také o oblast Brn nska (Ostopovice, Troubsko, Tu-any, Lí-e) a Horácka. Dnes je tedy celý program tvo en velmi pestrou paletou tanc ,

písni, zvyk , íkanek, her, pásem a hudebních skladeb. (www.javornicek.cz/repertoar-odkud-cerpame)

Javorník představuje ná-folklór a tradici nejen u nás, ale vozí jej i do zahranií. Ú astní se mezinárodních festival , kde reprezentuje naši republiku. Já osobn jsem s Javorníkem navítvila Sardínii, kde se konal v roce 2003 velký mezinárodní folklórní festival. Dále náš soubor prezentoval na festivalech i sout fích v Německu, Polsku, Francii, ale také v Japonsku a v Americe. Dle reakcí a ohlas se ve sv t ná-folklór líbí a myslím, že máme být právem na co hrdí.

3 FOLKLÓR A SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKA

Folklór, jak zde ufl bylo napsáno, je bohatstvím, které si neseme z minulosti stále dál. P e-trvává po n kolik staletí prost ednictvím lidí p edávajících si toto bohatství z generace na generaci. Jelikofl jakákoli pedagogika, nejen sociální, je odví tví zabývající se lidmi, hlavn d tmi a jejich p íbuznými, je tato v dní disciplína spjata s folklórem, jelikofl ten je výtvozem lidí, provází lov ka a ovliv uje ho po celý flivot. Pedagogika je úzce spjata se sociologií, tedy s v dou o fungování spole nosti, její struktu e a procesech, které v ní probíhají. Není pochyb o tom, fle folklór svým zp sobem formuje spole nost a dává jí osobi-tost, jelikofl v n m jsou ukryty ko eny kaflde spole nosti. Folklór by se zde dal definovat jako takový pradávný základní stavební kámen spole nosti, který je sice postupem asu stále více obru-ován, nicmén po ád p etrvává.

Zde také lze zmínit pedagogiku volného asu. Volný as má v flivot lov ka své specifické funkce jako je *odpo inek*, *zábava* a *rozvoj osobnosti*. P sobení ve folklórním souboru je bezpochyby, jakofito volno asová aktivita, nejen velice dobrým zp sobem í ení folklóru mezi nejmlad-í generaci, ale zároveň v sob zahrnuje v-echny t i vý-e zmín né funkce. Odpo inek a zároveň zábavu v sob skrývá jakákoli pohybová aktivita, jelikofl pohybem, v tomto p ípad konkrétn tancem, se v t le uvol ují endorfiny, tedy hormony -t stí, a tím pádem lov ku navozují dobrou náladu a pocit uspokojení z dané aktivity. Dle mého názoru má folklórní soubor velký vliv na t etí ze jmenovaných funkcí a to rozvoj osobnosti jedince. Seznamováním se se svou minulostí, se svými ko eny, jedinec získává pov domí o na-í spole nosti, o tom, kam pat í. Kaflde pedagogické i jiné p sobení na jedince v pozi-tivním smyslu rozvíjí jeho osobnost, zde je to provád no u ením se o lidové kultu e prost ednictvím hudby a tance, prost ednictvím um ní.

3.1 Základní pojmy

Pro pochopení souvislosti je t eba vymezit si n kolik základních pojm . Takto je vysv tlu-je Národopisná encyklopedie ech, Moravy a Slezska.

Tradice ó soubor p edstav o ustáleném chování a názorech pravideln p edávaných mezi generacemi v rámci ur ité skupiny nebo spole enství. Tradice bývá spojována

s udržováním zvyků, morálky a tradic kultury, je chápána jako kulturní vzor hodný následování, nemá však závazný charakter. (Brouček a Jeábek, 2007, s. 1065)

Zvyk o typ opakovaného chování, o něm se členové nositelné skupiny domnívají, že má velmi dlouhou, dávnou existenci (tradici). Zvyky bývají někdy ztotožňovány se společenskými normami. Jsou nejčastěji spojovány s obřady a s obřadními situacemi, s reprezentativním chováním a s tzv. slavnostními chvílemi v životě jedince i skupiny. (Brouček a Jeábek, 2007, s. 1232)

Folklór o osobité, formální a obsahově vyhraněné projevy hudební, slovesné, taneční a dramatické kultury, závislé na tradování a těsném spojení se způsobem života, zvyklostmi a myšlením venkovského zemědělského obyvatelstva i městského lidu. Folklórní projevy plní v lidovém společenství řadu funkcí a stávají se integrální součástí. Rozdílnost venkovského a městského prostředí způsobila odlišnost folklóru venkova a města, nezabránila však (přes jejich převodní vzdálenost a rozmanitost) vzájemnému ovlivňování, prolínání a splývání. I přes to si folklór uchoval relativní samostatnost, celistvost a stylovou svébytnost, stavěnou často do protikladu k profesionální umlecké kultuře. (Brouček a Jeábek, 2007, s. 219)

Folklorismus o termín pro existenci, vyžití, adaptaci a přeměnu tradičních jevů lidové kultury v nepřírodních podmínkách. Jedná se o zprostředkování a převádění lidové kultury z druhé ruky, resp. života lidové kultury v novém kulturním a společenském systému, kde plní netradiční funkci. (Brouček a Jeábek, 2007, s. 220) S tímto souvisí termín folkloristika, což je vada zabývající se zkoumáním folklóru.

Sociální pedagogika je oborem transdisciplinární povahy zaměřující se na roli prostředí ve výchově a to nejen v souvislosti s problémy rizikových, potencionálně deviantně jednajících, ohrožených, nýbrž znevýhodněných skupin, ale v souvislosti s celou populací ve smyslu vytváření souladu mezi potřebami jedince a společnosti a tím přispívání k optimálnímu způsobu života v dané době, v daných společenských podmínkách. (Kraus a Šýkora, 2009, s. 11)

3.2 Vliv folklóru na socializaci

Dle Krause a Sýkory (2009, s. 16) je socializace neboli „zespoleňování“ proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, proces postupného začleňování se do dané společnosti, proces učení se v dané společnosti žít. Člověk si prostřednictvím socializace osvojuje specificky lidské formy chování, jazyk, poznatky, hodnoty a normy. Můžeme také říci, že se jedná o vstup jedince do sociálního prostředí, proces kultivace člověka, jeho postupného utváření a zapojování do sociálních vazeb a sociálních rolí. Proces socializace probíhá po celý život a to nahodile a řívkeln .

Základním socializačním initelem je bezpochyby rodina, nicmén i organizace a instituce, které dítě navtívuje a v jejichž prostředí se pohybuje, ovlivují jeho vývoj, formují osobnost dítěte a přispívají k jeho socializaci.

Vliv folklóru na socializaci dětí a mládeže lze krásn demonstrovat práv na folklórním souboru jako na instituci volno asové aktivity. Děti jsou zde rozd leny dle vku do vrstevnických skupin, což ufl samo o sob je prostředkem k jejich začleňování a hledání společenských rolí ve skupin . Vrstevnická skupina jako flto skupina dětí stejného vku, dává dítětem stejnou startovní pozici ve smyslu toho, že v ková jsou děti vyrovnané, ale rozdíly budou v rolích v této skupin , podle povah dětí, jejich temperamentu, charakteru a talentu. Role dětí ve skupin jsou různé, někdo se ukáže a projeví jako organizátor a tzv. vůdce, u kterých děti mohou vzhlíftlet a mít ho za vzor, někdo se ujme role tzv. „a-ka“ a jiný bude mít roli tzv. outsidera. Role ve skupin mže mít na dítě pozitivní i negativní vliv, stejn tak psychický dopad a mže pozitivn i negativn ovlivovat jeho sebev domí. Tyto role se vytvo í ve skupin v fldy bez ohledu na to, zda jde o zájmovou skupinu i kolektivní tídu. Zájmová skupina má ale oproti tíd jednu velikou výhodu a to tu, že do ur ité zájmové skupiny (kroufku, sboru, sportovního klubu) chodí děti s tímto konkrétním zam ením, chodí tam v t-inou dobrovoln a proto, že je tato ur itá innost baví. Socializace prostřednictvím zájmové skupiny, v tomto případě folklórního souboru, je proto velmi výrazná, dítě se zde seznamuje se s různými situacemi a musí si s nimi poradit samo.

Děti jsou zde, a koly nev domky, vystaveny pedagogickému působení ze strany vedoucích a lektor , kteří leny souboru seznamují prostřednictvím písní a tanc s folklórem a starými zvyklostmi. Díky tomu, že děti zde poznávají svou minulost, seznamují se s tím, jak společnost d íve flila, napomáhá jim to k začleňování se do této společnosti. Folklórní soubor je jedním z prostředk socializace, jehož prostřednictvím eská lidová kultura o flívá.

II. PRAKTICKÁ ÁST

4 VLASTNÍ VÝZKUM

Jako výzkumnou metodu pro výzkum v této práci jsem použila dotazník, který je metodou určenou k získávání údajů pomocí písemných otázek. Jde o kvantitativní výzkum, kdy na základě otázky byly mnou stanoveny hypotézy:

- *dotazníky navštívených vujících folklórní soubor mají v domě pověšené o folklóru, o zvycích a tradicích a jsou k jejich dodržování více vedeny než dotazníky, které do folklórního souboru nechodí.*

- *v domě rodičů dotazníků navštívených vujících folklórní soubor také v mládí měla tento koníček.*

Výsledky, které budou verifikují, nebo falzifikují tyto hypotézy, jsou stanoveny v procentech a zavedeny do grafů.

Dotazníky nám také odpoví na základní výzkumný problém o tom, zda je pravdou, že folklór má pro socializaci velký význam.

4.1 Otázky

Otázky byly jak otevřené, kdy se respondent mohl rozepsat, mohl na výběr z několika možností a tu pak mohl rozvést, tak i uzavřené s výběrem odpovědí ANO x NE. Otázky byly kladeny s ohledem na věk respondentů, s pochopením otázek respondenti neměli žádné problémy, vždy byly zodpovězeny všechny otázky.

Otázky se vztahovaly k tématu folklóru. Zkoumaly, zda je respondent člen folklórního souboru či nikoli, zda má který z jeho rodičů takový soubor a kdy navštívoval, jaké znají respondenti zvyky a tradice a zda je doma dodržují, dotazník se dále dotazoval na hody v místě bydliště a zda tyto hody respondent navštívoval či se jich účastní jako stárek/ka, zjišťoval, jaké pověšené mají respondenti o pojmech jako kroj či lidové nářečí.

4.2 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek respondentů se skládal ze tří skupin. První skupina byly členové folklórního souboru Javorníček, druhá skupina hráči základní školy a třetí skupina byla složená ze členů sportovního klubu. Tyto tři skupiny byly vyhodnoceny a výsledky jejich odpovědí srovnávány. Celkový počet respondentů byl 80.

4.2.1 členové folklórního souboru

Zde jsem zvolila pro výzkum dvě kategorie folklórního souboru Javorní ek. III. kategorie skládající se ze členů ve věku 10 až 12 let, kdy dotazovaných respondentů zde bylo 19. Ve IV. kategorii bylo 20 členů ve věku 13 až 16 let. Celkový počet respondentů z folklórního souboru byl tedy 39.

4.2.2 hráči základní školy

Na základní škole Horní 16 v Brně jsem si pro potřeby výzkumu vybrala dvě třídy. První z vybraných byl šestý ročník, kde respondenti byli ve věku 11 až 13 let, takže bylo celkem 15. Druhý z vybraných byl ročník devátý, kde byl v každé třídě 15 respondentů 15 let a jejich počet byl 11. Celkový počet respondentů ze základní školy byl tedy 26.

4.2.3 členové sportovního klubu

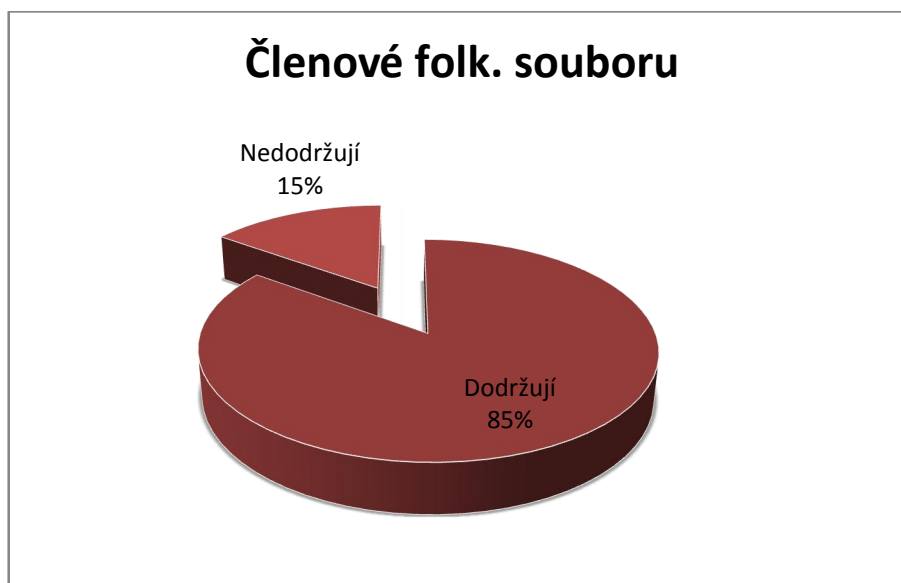
Tato třetí skupina respondentů měla být porovnávatelná s azenou mezi hráči základní školy, jelikož věkové témě odpovídá této skupině (věk členů je 15 a 16 let), ale po prozkoumání odpovědí jsem se rozhodla je kvalifikovat jako samostatnou skupinu a srovnat tyto výsledky členů sportovního klubu s výsledky členů folklórního souboru, jako zajímavé srovnání těchto dvou skupin s odlišným zaměřením. Respondenti byli fotbalisté SK Chrlice kategorie starší dorost, jejich celkový počet byl 15.

4.3 Cíl výzkumu

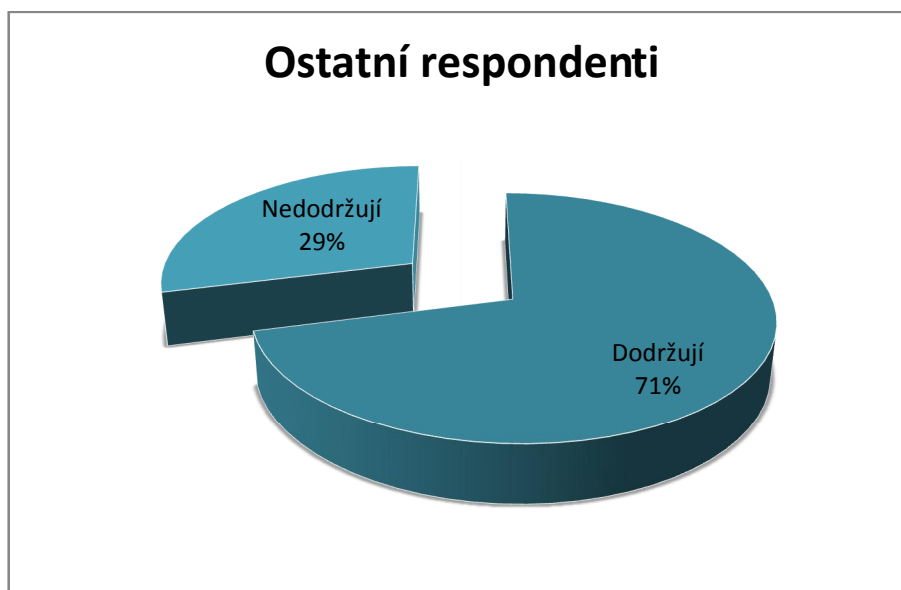
Cílem výzkumu bylo zjistit rozdíly v názlehu na folklór a celkovém povědomí o něm mezi členy folklórního souboru a ostatními respondenty, kteří tento soubor nenavštívují, dále bylo cílem zjistit, jak dnešní mladá generace pohlíží na něco takového, jako jsou tradice a zvyky, zda má vůbec o něm takové povědomí jako je folklór a jaké povědomí.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU V GRAFECH

Dodržování zvyk na Vánoce a Velikonoce:

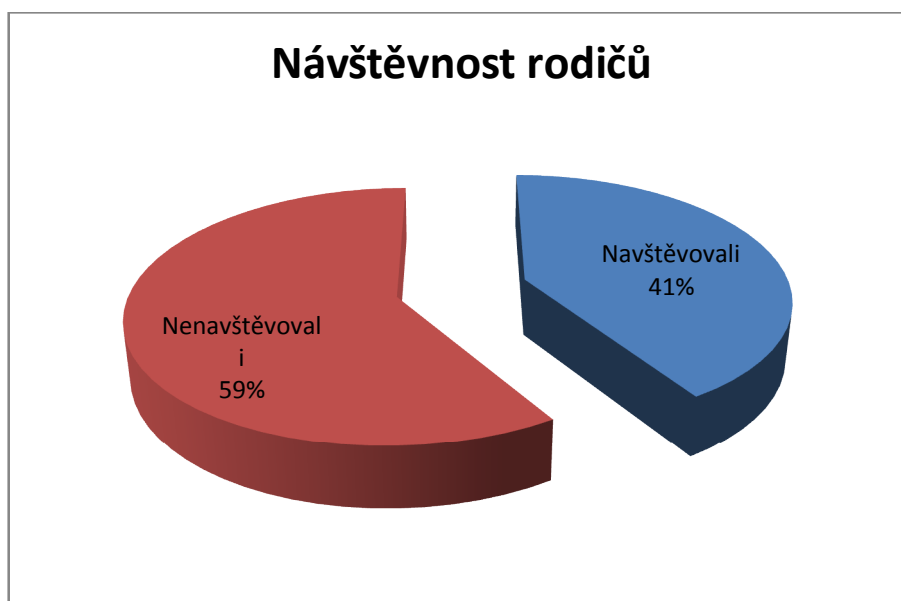
Graf 1. Dodržování zvyk na Vánoce a Velikonoce (členové folk. souboru).

Graf 2. Dodržování zvyk na Vánoce a Velikonoce (ostatní respondenti)

Z těchto dvou grafů vyplývá, že členové folklórního souboru, dle jejich odpovědí z dotazníků dodržují více zvyky a tradice na Vánoce a Velikonoce, než respondenti, kteří folklórní soubor nenavštěvují.

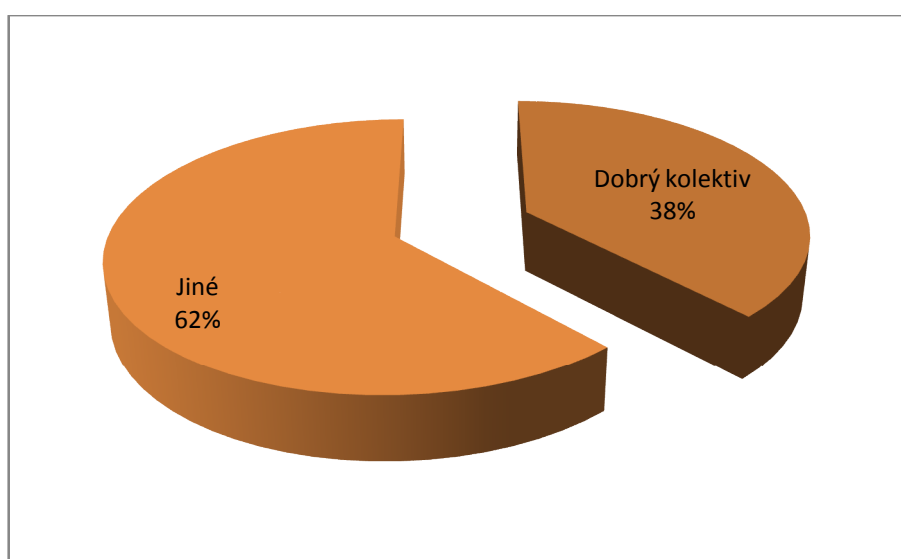
Rodi e d tí folk. souboru, kte í m li stejný koní ek:

Graf 3. Náv- t vnost rodi .

Na tomto grafu je znázorn no, kolik procent rodi dotazovaných d tí z folklórního souboru, m lo v mládí stejný koní ek. Vidíme zde, že je to sice mén neř polovina, nicmén i toto je vysoké íslo, které uvádí, že rodi e mající tento koní ek tímto sm rem vedou i své d tí.

Význam folklóru pro leny folk. souboru

Graf 4. Význam folklóru pro leny folk. souboru.

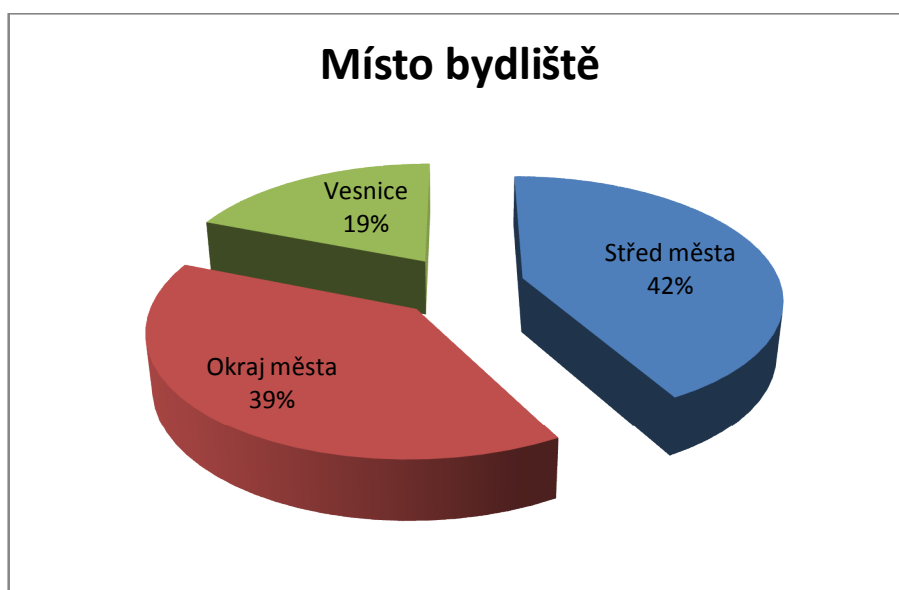
38% dotazovaných členů folklórního souboru uvedlo, že lidový folklór pro ně znamená přátelství, kamarádi, dobrý kolektiv, dobrá a přátelská atmosféra, celkově Javorní ek.

Fotbalisti a folklór

Graf 5. Povědomí členů sportovního klubu o folklóru.

Z tohoto grafu je patrné, že necelá polovina dotazovaných fotbalistů neuměla vysvětlit pojem lidový folklór ani nevěděla, co si pod tímto pojmem představit.

Graf 6. Místo bydliště.

Z poutu 80 respondentů bylo z grafu vyplývající takovéto lokální rozvrstvení. Z toho:

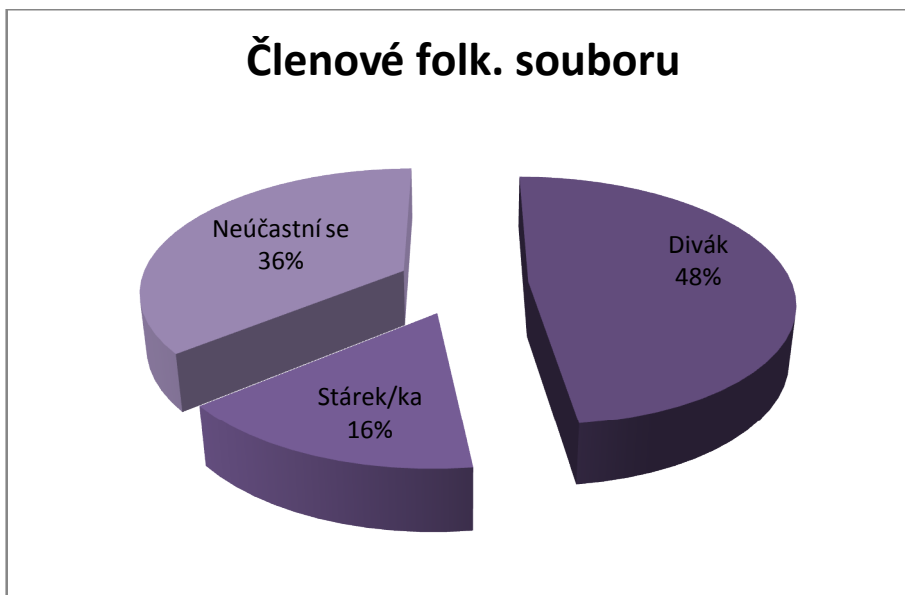
Z města: 82% dodržuje zvyky x 18% nedodržuje

Z okraje města: 74% dodržuje zvyky x 26% nedodržuje

Z vesnice: 80% dodržuje zvyky x 20% nedodržuje

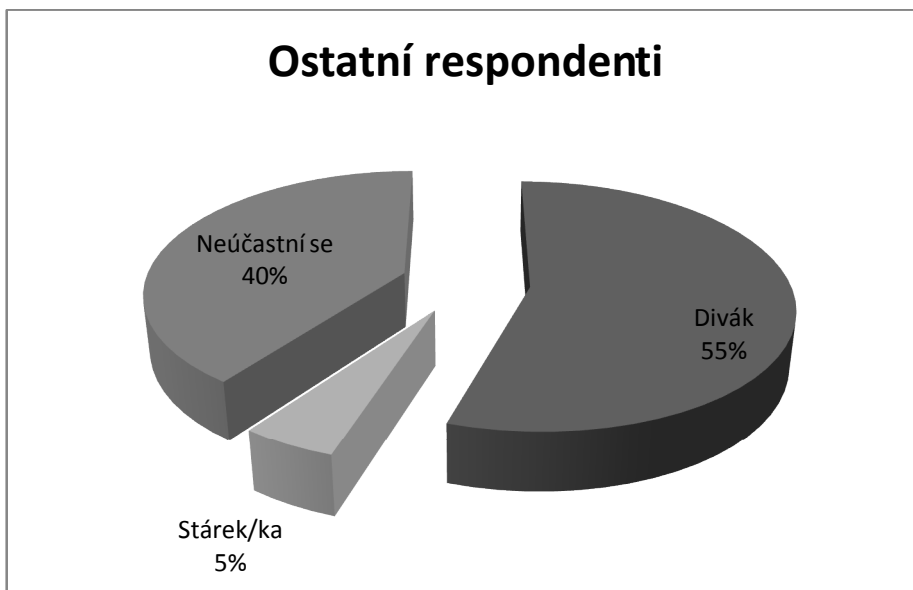
Z těchto výsledků by se paradoxně mohlo zdát, že nejvíce jsou zvyky dodržované ve městě, a pokud bychom předpokládali spíše vesnici. Nicméně tyto výsledky nemohou být brány jako rozhodné, jelikož počet dotazovaných v každé z těchto lokalit by musel být stejný a v případě, že by bylo v tomto případě respondentů, kteří bydlí na vesnici.

Účast na hodech

Graf 7. Účast na hodech (členové folk. souboru)

Z tohoto grafu lze vyčíst, že členové folk. souboru, kteří odpovídali kladně na otázku, zda se konají v místě jejich bydliště, se dále rozdělili do těchto tří skupin dle toho, zda se těchto hodů účastní pouze jako diváci i aktivně v kroji jako stárek/ka i zda se jich vůbec neúčastní.

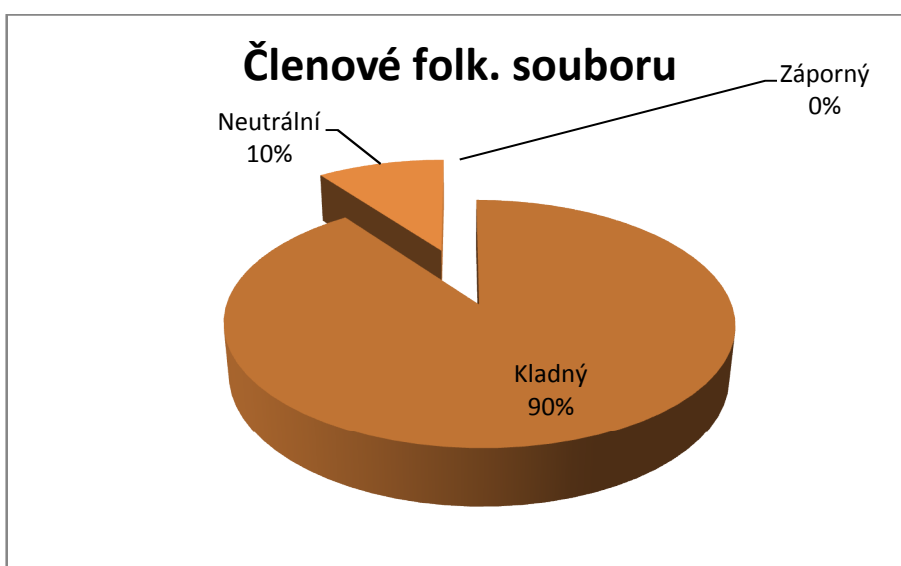

Graf 8. Účast na hodech (ostatní respondenti)

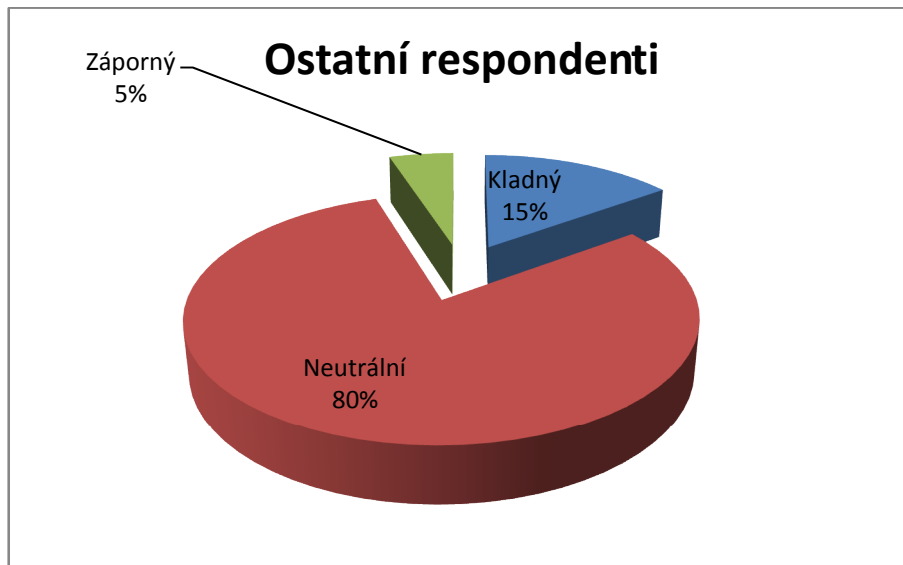
Výsledky tohoto grafu ukazují, že z respondentů, kteří odpověděli kladně na otázku, zda se konají v místě jejich bydliště hody, se jejich účastní jako diváci 55%, dalších 40% se jejich vůbec neúčastní a pouhých 5% se účastní aktivně v kroji jako stárek/ka.

Z těchto dvou po sobě následujících grafů jasně vyplývá, že členové folklórního souboru jsou aktivnější účastníky místních hodů a členství v souboru je v tomto směru ovlivňuje.

Vztah k folklóru, zvykům a tradicím

Graf 9. Vztah k folklóru, zvykům a tradicím (členové folk. souboru)

Graf 10. Vztah k folklóru, zvykům a tradicím (ostatní respondenti)

Z těchto dvou grafů lze vyčíst, jaký vztah mají k lidovému folklóru členové folk. souboru. Jeden je veskrze kladný, a jaký vztah k tomuto mají respondenti, kteří folk. soubor nenavštěvují? Jeden je převážně neutrální, objevovaly se i záporné odpovědi.

ZÁV R

Z výsledk výzkumu lze vy íst mnohé. V první ad to, že celkový náhled na folklór a postoj k n mu mají jednozna n lenové folklórního souboru pozitivn j-í nejl d ti, kte í takový soubor nenav-t vují. Jednozna n mají i lenové souboru o tradicích a zvycích v t-í pov domí nejl ostatní dotazovaní, což vyplývá z odpov dí v dotaznících. Odpov di v t-íny len folklórního souboru by se daly p írovnat ke slohové práci, byly dlouhé, p esné a bylo vid t, že tyto d ti v dí, o em pí-í. Naproti tomu odpov di ostatních respondent , zvlá-t pak len sportovního klubu, byly mnohdy jednoslovné, ásto se objevovala odpov „nevímø , pop ípad byla odpov nep esná i úpln -patná.

Z dotazník jsem také zjistila zajímavý poznatek a to ten, že p sobením ve folklórním souboru si d ti jednozna n roz-í ují slovní zásobu. Cojl je i logické, jelikojl na toto pozitivn p sobí velké množství písni ek a íkadel, které se v souboru nau í. Toto bylo velice patrné z dotazník , jelikojl dotazníky od d tí ze souboru byly i po slohové stránce velmi dob e íitelné, d ti pouflívaly r znorodá slova a p kn se vyjad ovaly. Naproti tomu odpov di d tí ze základní -koly nep ekypovaly takovou slovní zásobou, extrém byl u fotbalist , kte í se opravdu v t-inou neum li vyjád ít, psali jednoduché a mnohdy zmatené v ty, n - které odpov di byly opravdu k pousmání. V t-in respondent z ad fotbalist d lalo potí-že vysv tlit pojem *lidové ná e í*, odpov byla pov t-inou „nevímø.

Co se tý e potvrzení i vyvrácení mnou stanovených hypotéz, z výsledk vyhodnocených odpov dí z dotazník znázorn ných v grafech vyplývá toto:

První hypotéza, tedy - *d ti nav-t vující folklórní soubor mají v t-í pov domí o folklóru, o zvycích a tradicích a jsou k jejich dodrfování více vedeny nejl d ti, které do folklórního souboru nechodí* ø byla jednozna n verifikována, tedy potvrzena jako pravdivá, což plyne jak z výsledk výzkumu stanovených v procentech, tak i ze samotné obsáhlosti odpov dí.

Druhá hypotéza - *v t-ina rodi d tí nav-t vující folklórní soubor také v mládí m la tento koní ek* ø se nepotvrdila, byla tedy falzifikována, jelikojl výsledek tohoto výzkumu byl 41% rodi s tímto zam ením, což je mén nejl polovina a tudíjl to není v t-ina.

Folklórní soubor se zde ukázal být skv lým prost edkem a nástrojem pro socializaci d tí a mládeže, což je patrné i ze samotných odpov dí v dotaznících. Na první otázku „*Co si p edstaví-pod pojmem lidový folklór?ø*“ odpovídali mnohdy lenové souboru slovy *dobrý kolektiv, p átelé, kamarádi, p átelská atmosféra, Javorní ek, vystoupení, lidí*

V těchto odpovědích děti z folklórního souboru lze sledovat to, že děti chodí do souboru rády, těší se na kamarády a to znamená, že ostatní členy souboru berou jako své kamarády a s nimi tráví příjemné chvíle spojené se zpíváním a tancem. Je patrné, že v souboru panuje přátelská atmosféra, což byla také část odpovědí. Děti jsou zde v rámci kolektivu a prostřednictvím folklórního souboru přímými účastníky sociálního procesu.

Z předchozího odstavce je tedy zřejmé, že folklór je prostředkem a nástrojem k socializaci. Děti se s ním setkávají jak v rodině v podobě různých zvyků a tradic, které rodina dodržuje, tak v médiích prostřednictvím písniček i pořadů lidové kultury, mohou se s ním setkat na folklórních festivalech. Dle mého názoru je ale nejlepším způsobem, jak seznámit děti s lidovcovým bohatstvím a folklórem vůbec, folklórní soubor, kde se dítě seznámí s tímto tématem přímo, samo si jej „osahá“ a vyzkouší. Folklórní soubor navštěvovala v mládí moje maminka, posléze jsem do něj chodila já a doufám, že jednou budu jeho členem i moje dítě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BORKOVCOVÁ, Marie, KUNCOVÁ, Irena, 2001. *H ebe ské zvykosloví, kroje, písn a tance*. Lan-kroun: M stské muzeum. ISBN 80-238-7894-8.

BROU EK, Stanislav, JE ÁBEK, Richard, 2007. *Lidová kultura, národopisná encyklopedie ech, Moravy a Slezska, A-N, 2. svazek*. Praha: Etnologický ústav Akademie v d eské republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brn v nakl. Mladá fronta. ISBN 978-80-204-1712-1.

BROU EK, Stanislav, JE ÁBEK, Richard, 2007. *Lidová kultura, národopisná encyklopedie ech, Moravy a Slezska, O-fi, 3. svazek*. Praha: Etnologický ústav Akademie v d eské republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brn v nakl. Mladá fronta. ISBN 978-80-204-1713-8.

GROHMANN, Virgil, Josef, 2010. *Pov ry a oby eje v echách a na Morav* . Praha: Plot. ISBN 978-80-7428-050-4.

JAN Á , Josef, 2000. *Lidová kultura na Morav* . Stráfnice: Ústav lidové kultury. ISBN 80-86156-31-1.

JAN Á , Josef, KRIST, Jan, 2007. *Národopisné slavnosti a folklorní festivaly v eské republice*. Stráfnice: Ústav lidové kultury. ISBN 80-86156-90-7.

JELÍNKOVÁ, Zdenka, 1971. *K otázkám d tského folklóru: ur eno kulturn výchovným institucím, vedoucím d tských folklorních soubor , tane ním pedagog m, len m t-klubu (lidový tanec)*. Praha: Úst ední d m lidové um lecké tvo ivosti.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina, 2008. *Čtyřicet roků v lidové tradici*. Praha: Petrklíč. ISBN 978-80-7229-171-7.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina, 2004. *Lidové zvyky: výron obyčejů z Čech a Moravy*. Praha: Lidové noviny. ISBN 80-7106-525-0.

MOTLOVÁ, Milada, 2010. *Český rok od jara do zimy*. Praha: Fortuna Libri. ISBN 978-80-7321-522-4.

PAVLICOVÁ, Martina, 2007. *Lidová kultura a její historicko-sociální reflexe*. Brno: Ústav evropské etnologie ve spolupráci s Etnologickým ústavem AV ČR. ISBN 978-80-254-1044-8.

ŠTĚPÁNKOVÁ, Dagmar, 2009. *Lidové tradice: poutní lidových tradic, zvyky, pověry, pranostiky, říkadla a hry*. Olomouc: Rubico. ISBN 978-80-7346-096-9.

TOUFAR, Pavel, 2004. *Český rok na vsi a ve městě (leden až srpen)*. Třebíč: Akcent. ISBN 80-7268-276-8.

TOUFAR, Pavel, 2004. *Český rok na vsi a ve městě (září až prosinec)*. Třebíč: Akcent. ISBN 80-7268-277-6.

SEZNAM GRAF

GRAF 1. DODRŽOVÁNÍ ZVYKŮ NA VÁNOCE A VELIKONOCE (LENOVÉ FOLK. SOUBORU)	60
GRAF 2. DODRŽOVÁNÍ ZVYKŮ NA VÁNOCE A VELIKONOCE (OSTATNÍ RESPONDENTI)	60
GRAF 3. NÁVŠTĚVNOST RODIČŮ	61
GRAF 4. VÝZNAM FOLKLÓRU PRO LENY FOLK. SOUBORU	61
GRAF 5. POVĚDOMÍ LENŮ SPORTOVNÍHO KLUBU O FOLKLÓRU	62
GRAF 6. MÍSTO BYDLIŠTVA	62
GRAF 7. ÚČAST NA HODECH (LENOVÉ FOLK. SOUBORU)	63
GRAF 8. ÚČAST NA HODECH (OSTATNÍ RESPONDENTI)	64
GRAF 9. VZTAH K FOLKLÓRU, ZVYKŮM A TRADICÍM (LENOVÉ FOLK. SOUBORU)	64
GRAF 10. VZTAH K FOLKLÓRU, ZVYKŮM A TRADICÍM (OSTATNÍ RESPONDENTI)	65

